

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2025. április 22–24.
Nemzeti Közsolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

Gátelmélet, avagy az erőszakkorlátozás kiterjesztett története és értelmezése

Jelige: *Csend a vihar előtt*

Pályamunka lezárásának időpontja: 2023. november

Tartalomjegyzék:

Tartalom

Tartalomjegyzék:	2
Bevezető	3
1. Az erőszak korlátozásának történeti áttekintése	4
1.1 A beszéd előtti korai ember korszaka (Egyén és kis közösségek)	4
1.2 Beszéd korszaka (Közösségi szint)	7
1.3 Az államok és az írás korszaka (Állami szintű erőszakkorlátozás)	14
1.4 A háborúk betiltásához vezető út (Klasszikus megközelítés)	17
2. Az erőszak elméleti gátja	23
3. Az erőszakkorlátozás lehetséges kihívásai és jövője	28
Konklúzió	32
Forrásjegyzék:	34
Ábrajegyzék:	39

Bevezető

A háborúk, a háborús küszöb alatti fegyveres konfliktusok, illetve egyéb erőszakos cselekmények általánosnak mondható jelenségek a történelem egészére nézve, és így napjainkra is. Ez leginkább azért lehet furcsa mostanság, mivel nemzetközi jogi értelemben a háború indításhoz egyetlen államnak sem lenne joga az ENSZ megalakulását követően, azaz 1945 óta. Ennek betartására létrejött a kollektív biztonság intézménye, mely ezen szabály betartását kellett volna, hogy garantálja, ám ennek ellenére – több, mint 30 évvel a hidegháború végét követően – továbbra is vannak háborúk a világban. (Ukrajnában például éppen háború dúl, melyet Oroszország indított.) Ezen felül pedig az államokon belül is fellelhető az erőszak mind csoportok, mind egyének szintjén, miközben ez alapvetően szintén tilos a nemzeti szintű szabályozások alapján, melyeket különböző állami szervek igyekeznek betartatni az országokon belül.

Ebben a dolgozatban az erőszak korlátozásának módjával kívánok foglalkozni, egy újfajta megközelítést és szemléletmódot igyekeznék alkotni annak jobb és átfogóbb megértésére. Az általam alkotott elméleti kerettel amellet kívánok érvelni, hogy egy pl. államok közötti konfliktus erőszakos összetűzésbe való átsapása, vagy éppen békés rendezése nem csak azon múlik, hogy mára a nemzetközi jog alapján az államok nem háborúzhatnak egymással. Dolgozatom három fő részből áll, melyek egymást kiegészítve az általam elképzelt elméleti értelmezési keret megértését igyekeznek elősegíteni. (1) Elsőként szeretném bemutatni az erőszak korlátozásának lehetséges általános történetét egyedi források bemutatásának segítségével. (2) Ezt követően az erőszak korlátozásának általam elképzelt elméleti keretét fektetem le, melynek megértését segíti az első, történeti rész is. (3) Végül az államok közötti és államokon belüli erőszakkorlátozás lehetséges jövőjével zárom dolgozatomat.

A dolgozatban módszertani szempontból indukciót alkalmazok, azaz egyedi példák felhasználásával törekszem az általánosnak mondható viszonyok bemutatására, az egyéntől az államközi szintig. Vizsgálatom a történeti áttekintéssel a teljes emberi történelmet igyekszik felölelni a felhasznált példákból levonható és általánosítható tapasztalatok alapján. A dolgozatban arra igyekszem választ találni, hogy milyen módszerekkel próbálták az emberek a múltban egészen napjainkig korlátozni az erőszakot, illetve milyen okból voltak egyes esetekben eredményesek, míg máskor eredménytelenek az erőszakot korlátozni hivatott törekvések.

Hipotézis: Az emberi közösségek már fejlődésük korai szakaszában elkezdtek szabályozni az erőszakot, ha nem is csoportjaik között, de legalább azokon belül. Ezt követően pedig a különböző társadalmak fejlődésének szerves részeként az erőszak korlátozása is egyre szofisztikáltabbá vált. Idővel már nem csak a közösségen belül, hanem a különböző csoportok között is megjelent az erőszak korlátozásának lehetősége, mígnem eljutottunk napjaink rendszeréhez, melyben állami és államközi szinten is léteznek szabályok és intézmények arra a célra, hogy az erőszak alkalmazását megakadályozzák vagy szankcionálják. Ez a máig tartó folyamat véleményem szerint általánosságban leírható egy lineáris fejlődésként, és történelmi példákkal alátámasztható, valamint egy elméleti rendszerben ábrázolható is. Ezt az általam felállított elméleti megközelítést nevezem „gátelméletnek”, amit dolgozatomban kívánok ismertetni.

1. Az erőszak korlátozásának történeti áttekintése

Az erőszak korlátozásának történeti áttekintését négy részre bontom dolgozatomban. (1.1.) Első a beszéd előtti korszak, mely lényegében az emberek kezdetleges, a majmokhoz rendkívül hasonlatos közösségeit igyekszik elképzelni, erősen támaszkodva a csimpánzokra, mint alapra, akiken keresztül talán jobban megérthető, hogy mégis miként nézhetett ki az erőszak korlátozásának kezdeti szintje az egyént követően. (1.2.) A második a beszédkészség korszaka, amikor már létezik verbális kommunikáció, azonban még nincs írásosság. Itt az erőszaknak még mindig főleg, de már nem kizárólagosan csoporton belüli korlátozása jelenik meg. Példaként olyan „primitív” csoportok belső szabályait, illetve egymás közötti interakcióit igyekszem bemutatni, melyek hasonlóak lehetnek/lehettek ezen időszak közösségeihez. (1.3.) A harmadik részben az írásosság időszakában és az államokon belüli fejlődését kívánom bemutatni az erőszakkorlátozásnak, valamint itt szeretnék foglalkozni elsőként röviden az államok közötti bilaterális erőszak korlátozásával. (1.4.) Végül napjaink általános erőszaktilalmát és a jelenlegi rendszeréhez elvezető utat úgy kívánom megismertetni, ahogyan azt a legtöbb tanuló is a nemzetközi jog tantárgyból, külön-külön röviden ismertetve azon szerződéseket, melyek elengedhetetlenek voltak az ENSZ megalakulásához.

1.1 A beszéd előtti korai ember korszaka (Egyén és kis közösségek)

A korai emberek természetének megértése kapcsán rengetegen fordulnak a közeli rokonainkhoz a főemlősökhöz, azon belül is az emberszabású majmokhoz, még szűkebben pedig a csimpánzokhoz válaszokért. Ennek oka a faji rokonságunk, amiből fakadóan mind genetikai,

mind pedig fizikai értelemben egészen hasonlatosak vagyunk egymáshoz¹, és korai formájában életmódunk is igen hasonló lehetett. A csimpánzok rendelkeznek szociális struktúrával, némi hierarchiával, vadászó-gyűjtögető életmódot folytatnak, territoriálisak és különböző csoportjaik sokszor egymásra támadnak, illetve megölik más csoportok tagjait, ha azok véletlenül összefutnak egy másik csoport tagjaival.²

Én magam is azt reméltem, hogy elméletem kapcsán már itt az elképzeléseimet igazoló példákra lelhetek. Keresésem ugyanakkor felemás eredményekre vezetett. A területet nem ismerve azt feltételeztem, hogy ha a csoportok között nem is, de a csoporton belül egyértelműen szankcionálják például a csimpánzok az erőszakot, és azon egyedeket, melyek megölik a csoporton belüli társaikat, száműzik a közösségből, ha nem is végeznek velük. Ezzel szemben a helyzet jóval komplikáltabb. Fellelhetőek ugyan olyan specifikus esetek, melyek kapcsán a tagok igenis igyekeznek meggátolni az erőszakot, vagy például feltételezhetően korábbi erőszakos cselekményt torolnak meg egy a közösség korábbi tagján, azonban nem olyan szinten, mint azt előzetesen feltételeztem, vagy mint azt laikusként elvárnánk egy hasonló kis emberi közösségtől.

A hasonlóságok mellett persze jelentős különbségek³ is fellelhetőek a mai emberhez képest, melyek miatt nyilvánvalóan nem lehet egyértelmű következtetéseket levonni a csimpánzok viselkedése alapján, és részben irreális emberekhez hasonló szintű erőszakkorlátozást elvárni tőlük. Ilyen különbség például a csimpánzok moralitásához kapcsolódóan, hogy – egy bizonyos kivételtől eltekintve – nem ismerik a harmadik fél általi büntetés koncepcióját,⁴ mely jelenlegi ismereteink szerint egyedül az emberi fajt jellemzi.⁵ Ezen tulajdonság nélkül azonban a csimpánzok nem képesek egy olyan cselekmény helyességét vagy helytelenségét igazán felismerni, amelyben nem érintettek, ettől fogva az erőszak általános korlátozásának lehetősége ellehetetlenül saját kicsiny csoportjaikon belül. Egy, az emberi moralitás evolúciós hátterét

---

¹ Sz.n.: DNA: Comparing Humans and Chimps, American Museum of Natural History, <https://www.amnh.org/exhibitions/permanent/human-origins/understanding-our-past/dna-comparing-humans-and-chimps> (Megtekintve: 2023. 09. 16.)

² Wrangham, R. W., Glowacki, L.: Intergroup Aggression in Chimpanzees and War in Nomadic Hunter-Gatherers. Hum Nat 23, 5–29 (2012). <https://doi.org/10.1007/s12110-012-9132-1> (Megtekintve: 2023. 09. 04.)

³ Azon az egyértelmű okon túl, hogy nem vagyunk ugyan azon faj tagjai.

⁴ KATE SHAW YOSHIDA: Crime and punishment, chimpanzee-style, Ars Technica, 2012. 08. 30., <https://arstechnica.com/science/2012/08/crime-and-punishment-chimpanzee-style/> (Megtekintve: 2023. 09. 04.)

⁵ Morris B. Hoffman: Punishment's purpose: How humans became hardwired for justice, Reuters, 2015. 03. 20., <https://www.reuters.com/article/idUK147105701020150320> (Megtekintve: 2023. 09. 04.)

elemző tanulmány szerint ennek oka többek között a beszédkézség hiánya, illetve az újszülöttek nevelésének embertől eltérő módja lehet.⁶

Mindenesetre ettől még jól megfigyelhető, hogy olyan esetekben, amikor a csoporton belüli erőszak esetén a tagok érintve érzik magukat, annak ellenére, hogy az atrocitás nem őket éri közvetlenül, akkor igenis cselekednek annak érdekében, hogy meggátolják a közösség erőszakos tagját. Egész pontosan a tanulmányban a gyermekgyilkosság esetében olvasható, hogy ez a cselekedet ugyan előfordul, azonban alapvetően tabunak minősül a csimpánzok esetében. Ha egy hím megpróbál bántalmazni egy csimpánz újszülöttet és annak anyját, akkor védelmükben a többi nőstény is szembeszáll a hímmel szemben, nem csak az anyaállat védelmezi magát és kölykét egyedül. Ez a fajta hozzáállás azonban a csoporton kívülre már nem terjed ki. Ezt vizsgálva a kutatók megfigyelték, hogy ha a csimpánzok hasonló esetről látnak felvételt, amelyen nem saját csoportjuk tagjai láthatóak, akkor jól láthatóan érzékelik a cselekedet helytelenségét, azonban reakciójuk már korántsem annyira heves, mint amikor saját közösségükről van szó. Ez a jelenség bizonyítja, hogy az emberekhez hasonlóan a csimpánzok is parochiálisak.⁷

Ezen felül a csoporton belüli halálos kimenetelű erőszak rendkívül ritka. Egy 2013-ban dokumentált esetben egy Foudouko nevű alfahím, “aki” erőszakosan viselkedett a csoport egyes tagjaival, hatalma megrendülésével száműzetésbe kényszerült. Később, amikor megpróbált visszatérni a csoportba és közeledett volna egy nőstényhez, akkor korábbi alárendeltjeinek esett áldozatul, akik végeztek vele. Pontosán nem meghatározható, hogy erőszakos múltja és visszatérésének lehetősége, vagy a nőstény felé való közeledése váltotta ki a csoport bizonyos tagjaiból ezt az extrém erőszakos reakciót. Elképzelhető azonban, hogy zsarnoki múltja igenis közrejátszott a volt alfahím sorsának alakulásában, mivel a csoport nagy része halálát követően is felzaklatott állapotban maradt, mintha attól tartanának, hogy Foudouko valóban visszatérhet. Halálát követően egyik korábbi „szövetségese” hasonló módon száműzetésbe került, míg az új alfahímet – aki szintén barátságosan viszonyult a korábbi alfához – több támadás is érte.⁸

---

⁶ Burkart Judith M., Brügger Rahel K., van Schaik Carel P.: Evolutionary Origins of Morality: Insights From Non-human Primates, *Frontiers in Sociology*, 2018, <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fsoc.2018.00017> (Megtekintve: 2023. 09. 04.)

⁷ Uo.

⁸ Gresko, Michael: In Rare Killing, Chimpanzees Cannibalize Former Leader, *National Geographic*, 2017. 01. 30., <https://www.nationalgeographic.com/animals/article/chimpanzees-murder-cannibalism-senegal> (Megtekintve: 2023. 09. 16.)

Összességében tehát a csimpánzok ugyan nem rendelkeznek hasonló erőszakkorlátozással, mint az emberek és fejlettségüket tekintve bizonyos területen kifejezetten rosszul teljesítenek vagy „hiányosak” a képességeik, azonban némi erőszakkorlátozó magatartás és önfenntartás/erőszakkerülés igenis megfigyelhető. Ebből – meglátásom szerint – építhető egy olyan elméleti szintű evolúciós lépcsőfok, melyhez az első emberek, ha nem is teljes egészében, de legalább részben hasonlíthattak. Erről az első lépcsőfokról továbbfejlődve pedig szert tettek a mai alapvető 3 tényező mindegyikére⁹, amelyek a ma ismert moralitáshoz szükségesek, köztük a már korábban említett, fajunkra sajátosan jellemző harmadik fél általi büntetés koncepciójának ismeretére.

1.2 Beszéd korszaka (Közösségi szint)

Az emberiség írásosság előtti erőszakban „gazdag” múltjára kíván rávilágítani Kende Tamás, Nagy Boldizsár, Sonnevend Pál és Valki László szerkesztésében megjelent *Nemzetközi jog* könyv *Háború, erőszak, agresszió* című 33. fejezete, mely az erőszak korlátozásának „előtörténetét” és jelenlegi ENSZ alatti nemzetközi szabályozottságát mutatja be. Egész pontosan a következőket olvashatjuk a fejezet elején:

„A fizikai erőszak alkalmazása végigkísérte az emberiség történetét. Az emberek különböző csoportjai a kezdetektől fogva gyilkos háborúkat folytattak egymás ellen. Régészek szerint a prehisztorikus kor törzseinek 65%-a folyamatosan harcban állt egymással, további 22%-uk pedig évente legalább egyszer háborúskodott. 12 ezer éves núbiai sírok leletei arról tanúskodnak, hogy az elhantoltak fele erőszaknak esett áldozatul. Az akkor élő embereknek lényegesen kisebb esélyük volt arra, hogy természetes halállal haljanak meg, mint mai, kései utódaiknak.”¹⁰

Állításuk alapjául pedig Lawrence H. Keeley *War Before Civilization* című könyve szolgál, melyben Keeley főként az írásosság előtti prehisztorikus kor háborúzó közösségeit, konfliktusaik esetleges okait és a harcok során alkalmazott különböző taktikákat kívánja bemutatni. A könyv fókuszában azonban túlnyomórészt a különböző méretű emberi közösségek

---

Aras, Malak: Tyrant alpha chimp killed, cannibalized in rare intra-tribe murder, The Manitoban, 2017. 02. 16., <https://themanitoban.com/2017/02/tyrant-alpha-chimp-killed-cannibalized-rare-intra-tribe-murder/30838/> (Megtekintve: 2023. 09. 16.)

⁹ Morris B. Hoffman: Punishment's purpose: How humans became hardwired for justice, Reuters, 2015. 03. 20., <https://www.reuters.com/article/idUK147105701020150320> (Megtekintve: 2023. 09. 04.)

¹⁰ Kende Tamás, Nagy Boldizsár, Sonnevend Pál, Valki László (SZERK.): Nemzetközi jog, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2018 <https://mersz.hu/kende-nagy-sonnevend-valki-nemzetkozi-jog-2018/> (Megtekintve: 2023. 09. 23.)

közötti konfliktusokra helyeződik a hangsúly, míg a *Nemzetközi jog* könyvben nyilvánvalóan a háborúk kapcsán az államok közötti szintnek lesz jelentősége. Ez a megközelítés azonban az erőszak korlátozásának vizsgálata esetén nem feltétlenül nyújt teljes képet; persze, figyelembe véve ezen könyvek célját és témáját, nem felróható, hogy nem térnek ki annak tágabb megközelítésére. Ennek ellenére nyilvánvaló, hogy – ahogyan már a csimpánzok esetében megfigyelhető volt –, az erőszak mellett annak korlátozása is meg kellett, hogy jelenjen a Keeley által “civilizáció előttinek” nevesített közösségeknél. A belső korlátozás kapcsán olyan példákat kívánok felhozni, melyek különböző szinteken igyekeznek bizonyítani az erőszakkorlátozás meglétét a saját írásossággal nem rendelkező „csoportokban”, míg a közösségek közötti viszonyok esetében kifejezetten Keeley könyvének a téma alapján releváns részeit fogom röviden bemutatni.

Az erőszak belső korlátozása már a beszédképesség előtt megjelenhetett az embereknél, melynek nyomai felsejlenek a csimpánzoknál is. Ettől tovább lépve a beszédképességgel lehetővé vált mind a korlátozás pontosítása, mind szájhagyomány útján való továbbörökítése, melynek köszönhetően létrejött a szokásjog, aminek alapján szankcionálhatóvá váltak a közösségen belül el nem fogadható magatartásformák. A kis közösségeket reprezentáló példaként az eszkimókat emelném ki, akiknek bemutatásához E. Adamson Hoebel *Law-Ways of the Primitive Eskimos* című írását vettem alapul. Ugyan ez a forrás nem ma született, a keletkezéskor leírt állapotok mégis tökéletesen megfelelnek a vizsgálandó közösségtípus bemutatására.¹¹

Megnevezésük ellenére az eszkimók valójában nem alkotnak egy nemzetet vagy törzset, legnagyobb valós szociális egységük a falu vagy helyi közösség. Szabályaikat tekintve sem tekinthetőek ebből a szempontból uniformisnak, ezért az egyes példák nem jellemzőek minden közösségre¹², viszont szolgálhatnak egyfajta általános iránymutatásként, példaképpen arra, hogy milyen gyakorlatok lehettek jelen hasonló tulajdonságokkal rendelkező emberi közösségekben. Az eszkimók esetében az erőszak korlátozását 2 fő részre oszthatjuk.

Az első egy társadalmi és vallási elem, mely a legtöbb esetben alapvetően nem jár igazi szankciókkal, azonban némileg kordában tartja a közösség tagjait, hogy bizonyos magatartási formáktól tartózkodjanak. Ez Hoebel szerint leginkább azért tud annyira hatékonyra válni,

---

¹¹ A fogalmazás könnyítése és az olvashatósság végett jelenidőben mutatom be a Hoebel által leírtakat.

¹² Hoebel, E. Adamson: *Law-Ways of the Primitive Eskimos*, *Journal of Criminal Law and Criminology*, Volume 3, Issue 6 March-April, Article 2, 1941, 663-664. old.
<https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3012&context=jclc> (Megtekintve: 2023. 09. 19.)

mivel a gyermekek folyamatosan a közösség részeként nevelkednek, szüleiktől és a közösség többi tagjától tanulva meg mindent, aminek hatására kis lélekszámú csoportjaikban a társadalmi elvárások, illetve az abból fakadó nyomás erősen tud hatni az egyénekre, akik így a megfelelő magatartás igényével már szabályozzák magukat és társaikat egyaránt.¹³ Ebből az alapállapotból kiindulva Hoebel megfogalmazása szerint nincs is szükség egy kidolgozott jogi rendszerre. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy ne lennének bizonyos esetekre meghatározott szabályok. A vallási alappal rendelkező tabuk alapvetően meghatároznak bizonyos elvárásokat az egyénnel szemben, azonban a tabuk megsértéséhez az esetek túlnyomó részében a közösség részéről nem társítanak szankciókat. Mindössze egyetlen olyan dokumentált esetről van tudomása a szerzőnek is, amikor egy csoport száműzte egy tagját egy bizonyos tabu folytonos megsértése miatt.¹⁴ A konfliktusok békés rendezésének egy kifejezetten érdekes módja a dalpárba, amellyel a legtöbb közösségnél – a gyilkosságot kivéve – szinte minden egyéb konfliktus kezelhető, de van olyan közösség, ahol még gyilkosság esetén is előfordulhat ez a fajta konfliktuskezelés.¹⁵

Ehhez képest a második elemet tekinthetjük – idézőjelesen – joginak, mivel a közösségek a gyilkosságok kapcsán meghatározzák azoknak különböző fajtáit, az azokra jogszerűen adható válaszokkal együtt. Ezek a szabályok azonban természetesen csak szokásjogi alapon léteztek, generációról generációra örökíthető módon, mivel nyelvüknek az 1870-es évekig nem volt írásos formája.¹⁶ Több olyan kategória is van, amit míg a legtöbb helyen gyilkosságnak tekintenének, addig az eszkimók esetében nem minősülnek annak jogi értelemben. Ebbe a kategóriába sorolható a gyermekgyilkosság, a rokkantgyilkosság, az idősek megölése és az öngyilkosság. A gyermekgyilkosság akkor fordulhat elő, ha a szülőknek több gyermeke születne, mint amennyinek a felnevelésére képesek lennének, és az örökbeadás, mint opció nem elérhető. A rokkantakra, akik terhet jelentenek a közösség számára, mivel nem képesek megfelelően részt venni a különböző feladatok ellátásában, szintén hasonló sors várhat, az idősekkel egyetemben. Azonban az ilyen esetekben is csak rokonaik végezhetnek ezekkel a tagokkal, legtöbbször szükségszerűségből, vagy – az idősek esetében – gyakran az adott egyén kifejezett kérésére, mivel a közösségen belül ezek a tettek máskülönben bosszút követelő gyilkosságnak minősülnek. Szintén a szükségszerűséghez kapcsolódik és elfogadott a kizárólag

---

¹³ Uo.: 665. old.

¹⁴ Uo.: 667-670. old.

¹⁵ Uo.: 678-682. old.

¹⁶ Sz.n.: Inuit/Inupiaq, MustGo.com, <https://www.mustgo.com/worldlanguages/inuit/> (Megtekintve: 2023. 09. 23.)

családon belüli kannibalizmus éhezés esetén.¹⁷ Azokban az esetekben, amikor a gyilkosság nem „legális”, annak megtorlása elsődlegesen az áldozat családtagjait illeti meg, s egyúttal társadalmi elvárás is, néhány kivételtől eltekintve, ahol a még élő családtagok erejét tekintve ez csak opcionális. A közösség abban az esetben reagál egy gyilkosságra kollektíven, ha az elkövető visszaeső, és többször is öl. Az ilyen esetekben közös megegyezés alapján a csoport egy tagja kivégzi az elkövetőt. A kivégző tette nem minősül gyilkosságnak, mivel a kollektív akarat végrehajtásáról van szó, így azt vérbosszúval megtorolni sem lehet. Ezt sokszor azzal is igyekeznek biztosítani, hogy a kivégző személyét tekintve gyakran rokona a kivégzendőnek. Fontos kiemelni ezen felül, hogy azoknak, akik ugyan nem ölik meg társaikat, viszont fenyegetik és bántalmaznak őket, elsőként kiközösítéssel kell számolniuk, azonban, ha ez nem tudja érdemben orvosolni a problémát, akkor az ilyen egyének sorsa a gyilkosokhoz hasonlóan a kivégzés lehet.¹⁸

Hasonlóan az eszkimókhöz, a méretében jóval nagyobb törzsi szinten is szokásjogi alapokkal és sokszor vallási háttérrel rendelkező erőszakkorlátozó szabályokkal találkozhatunk. Ez a magasabb szintű társadalmi formáció már azonban lehetővé teszi valamilyen ítélkező testület kialakulását. A szabályozás gyökerét tekintve azonban aligha különböző, a tartalmi különbségek, azaz hogy egy adott cselekményért milyen büntetést vár el a közösség, leginkább kulturális, vallási és társadalmi okokból származnak. A cseroki indiánoknál például gyilkosság esetén kifejezetten vallási okból szintén a vérbosszú volt az alapvető jogorvoslati forma. Úgy hitték, hogy az áldozat szelleme addig nem tud a túlvilágra kerülni, amíg meg nem bosszulják a halálát, s ha ez nem történne meg, szelleme a hozzátartozókat kísértette volna. Bosszút igényelt a nem szándékos és balesetből származó emberölés is. Mindezen a szekularizáció változtatott, melynek hatására később a tettesnek lehetősége nyílt a károsultak anyagi úton történő kiengesztelésére, illetve megállapításra került, hogy a gyilkosságnak szándékosnak kellett lennie. Fontos kiemelni, hogy ez az átalakulás a 18. század végén és a 19. század elején ment végbe, mely során a cserokik már régóta kapcsolatban álltak az európaiakkal. Ismerték szokásaikat és írásukat is, melynek hatására 1808-ban megszületett első írott törvényük. Ez már azonban túlmutat az írásosság előtti állapotokon.¹⁹

---

¹⁷ Hoebel, E. Adamson: Law-Ways of the Primitive Eskimos, Journal of Criminal Law and Criminology, Volume 3, Issue 6 March-April, Article 2, 1941, 670-672. old.
<https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3012&context=jclc> (Megtekintve: 2023. 09. 19.) (Hitük szerint az erőszakos halált halók a „legjobb” Eszkimó menyországba kerülnek.)

¹⁸ Uo.: 670-677. old.

¹⁹ Strickland, Rennard: From Clan to Court: Development of Cherokee Law., Tennessee Historical Quarterly, vol. 31, no. 4, 1972, 318-320. old. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/42623336>. (Megtekintve: 2023. 09. 23.)

Az írásosság megjelenése előtti és utáni állapotokat némileg áthidaló érdekesség lehet az Inka Birodalom, mely jelenlegi tudásunk szerint nem rendelkezett hagyományos értelemben vett írásossággal.²⁰ Az Inka Birodalom igen tekintélyes kiterjedéssel és lakossággal bírt a többi írással nem rendelkező emberi közösséghez képest. Politikai és társadalmi komplexitásából fakadóan a mai bíróságokhoz hasonló ítélkezési funkciót betöltő intézmények is léteztek a birodalmon belül. A szabályok szintén szokásjogi alapokon nyugodtak, a különböző vétségekhez igazodóan határozván meg a kiszabandó büntetést. Gyilkosságért jellemzően halálbüntetés, „kisebb” vétkekért elsőként korbácsolás vagy kövezés járt, ám a visszaesőkre szintén halálbüntetés várt.²¹ Az egyszerű megfogalmazásnak, és – az etnikai különbségek ellenére – a többség által beszélt főbb dialektusnak köszönhetően az elvárt magatartásformák (3 fő elvárás: *ne lopj, ne hazudj, ne lustálkodj*) vélhetően mindenki számára ismerhetőek voltak, illetve könnyen tovább tudtak terjedni az újonnan meghódított területek lakosaira.²²

A belső szabályozás mellett érdemes már ezen a szinten szólni arról, hogy a különböző csoportok közötti erőszak korlátozására is találhatunk példákat, bár ezek nyilván nem szabályozás útján történő korlátozó intézkedések, hanem sokkalta inkább a különböző érintett közösségek válaszütemei az erőszak olyan mértékére, amellyel szemben normál esetben már nem tudnának megbirkózni, és ezáltal mondjuk létezésüket fenyegeti. Lawrence H. Keeley könyvében olvashatjuk, hogy az erőszak elkerülése érdekében egy csoport dönthet az elvándorlás mellett, ezzel fizikai akadályt emelve erőszakos szomszédjaik és saját maguk között. Keeley legyőzött menekülteként referál az ilyen csoportokra, mint például Tikopia sziget lakóira. Ez a fajta konfliktuskerülés zömében inkább jellemzi a vadászó-gyűjtögető csoportokat, mint a földműveléssel foglalkozó, sokkalta inkább helyhez kötött közösségeket, mivel életmódjukból fakadóan könnyebben tudják elhagyni aktuális otthonukat egy másik, az agresszortól távolabb eső területért cserébe.²³ A földműveléssel foglalkozók számára ugyanakkor opció lehet a béke megvásárlása, például terményeik egy részét felajánlhatják védelemért, vagy az őket zaklatóknak a békéért cserébe. A mbayá népcsoport tagjai eredetileg

---

²⁰ Sz.n.: Az inka csomóírás rejtélye, Múlt-kor, 2003. 11. 07., <https://mult-kor.hu/cikk.php?id=671&pIdx=1> (Megtekintve: 2023. 09. 23.)

²¹ Sz.n.: Moral code and values in Inca society, Ticket Machu Picchu, 2017. 08. 16., <https://www.ticketmachupicchu.com/moral-code-values-inca-society/> (Megtekintve: 2023. 09. 23.)

²² Rokita, Lily: Crime & Law, The Inca Empire, <https://inca-culture-dailylife.weebly.com/crime--law.html> (Megtekintve: 2023. 09. 23.)

HISTORY.COM EDITORS: Inca, History.com, 2023. 06. 12., <https://www.history.com/topics/south-america/inca> (Megtekintve: 2023. 09. 23.)

²³ Keeley, Lawrence H.: War Before Civilization, Oxford University Press, New York, 1996, 28-31. old., <https://archive.org/details/warbeforecivilization/page/n21/mode/1up?view=theater> (Megtekintve: 2023. 09. 24.)

nomád vadászó-gyűjtögető életmódot folytattak, akik támadásaikkal rákényszerítették a letelepedett és mezőgazdasággal foglalkozó guaná-kat, hogy váltsák meg a békét terményeik egy részének átadásával. Cserébe a mbayá-k nemcsak a támadásokkal hagytak fel, hanem védelmet is biztosítottak más ellenséges szándékú törzsekkel szemben.²⁴ Az aratás idején, amikor „jussukat” mentek begyűjteni, a mbayá-k is vittek ajándékokat a guaná-k számára, ezért Keeley erről egyfajta kizsarolt kereskedésként ír.²⁵ Némileg hasonlóan tűnhet a Közép-Afrikában élő pigmeusok és bantuk esete, azonban azon túl, hogy előbbiek vadászok és utóbbiak földműveléssel foglalkoznak, a két csoport közötti dinamika meglehetősen különböző. A pigmeusok erősen függő viszonyban vannak a bantukkal szemben, hiszen élelmük több mint fele tőlük származik. Ezzel az erőfölénnyel a bantuk is tisztában vannak, ezért szolgálóiként is tekintenek a pigmeusokra, akik ugyan, bár előfordul, hogy élelmet lopnak a gazdálkodóktól, erőszakhoz mégsem folyamodnak saját függő viszonyuk és a bantuk jelentős számbeli fölénye miatt sem.²⁶

Ennek ellenére természetesen a Keeley által vizsgált társadalmak közötti erőszak rendkívül gyakori volta nem tagadható; a csoportok közötti erőszakot korlátozó néhány rövid példa csak a korlátozás elméleti lehetőségét igazolja, a gyakorlatban rendkívül keveseknek adatott meg a lehetőség, hogy ily módon meggátolják a közösséget érő támadásokat, illetve a korábbi vagy új konfliktusok kirobbanását. Annak oka, hogy miért volt gyakoribb a háború a nem állami társadalmak között az államiakhoz képest, Keeley véleménye szerint többek között a politikai hatalom koncentrációjának elégtelen mértékében keresendő. A csoportokon belül ki kell alakulnia egyfajta konszenzusnak arról, hogy nincs értelme tovább folytatni a harcot és érdemes lehet tárgyalni a békéről. Maga a békefolyamat a kultúra és egyéb faktorok miatt hosszas és körülményes lehet, mindezt pedig folyamatosan veszélyezteti a tárgyalások megrekedésének lehetősége mellett az is, hogy egyetlen újabb atrocitás könnyedén visszalökheti a feleket a tárgyalások megkezdése előtti állapotba. A tárgyalások sikeressége és a béke létrejötte nincs garantálva, mivel a felek felett nem örökdik egy harmadik fél vállalásaik betartására. A tárgyalások lezárulta után pedig a közösség egyetlen tagjának cselekedete is újabb konfliktusba rángathatja az egész közösséget, melynek oka az, hogy minden egyes tag jóval nagyobb autonómiával rendelkezik, mint egy mai, jól szervezett állam esetében, ahol az állam

---

²⁴ Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "Mbayá". Encyclopedia Britannica, 15 Feb. 2007, <https://www.britannica.com/topic/Mbaya>. (Megtekintve: 2023. 09. 24.)

²⁵ Keeley, Lawrence H.: War Before Civilization, Oxford University Press, New York, 1996, 116. old., <https://archive.org/details/warbeforecivilization/page/n21/mode/1up?view=theater> (Megtekintve: 2023. 09. 24.)

²⁶ Uo.: 132. old.

vállalásainak betartatására külön szervek léteznek.²⁷ Ezen felül egy modern állam esetében egyetlen egyén által elkövetett gyilkosság nem váltja ki a vérbosszú igényét, ami könnyen kontrollálhatatlan erőszakspirálhoz vezethet. Ehelyett az elkövetőt az elkövetés helyén és idejében hatályos törvények szerint elszámoltatják.

1.3 Az államok és az írás korszaka (Állami szintű erőszakkorlátozás)

Jól látható tehát, hogy a közösségen belüli erőszak korlátozása kezdetleges közösségi szinten is megjelent már, ami a közösség méretének és komplexitásának köszönhetően írásosság nélkül is képes lehetett valamilyen intézményrendszer létrehozására. (Pl. valamilyen „bírói testület”, ld. cserokik, vagy inkák.) Emellett a kulturális, vallási és környezeti tényezők erősen meghatározhatták egy közösség belső szabályrendszerét, és így az erőszak korlátozásának bevett gyakorlatát. Kellő centralizáció és kényszerítő erő rendelkezésre állása esetén a kialakult politikai vezetés megpróbálhatta a közösség, törzs vagy nagyobb emberi csoport szokásait nyomásgyakorlás útján befolyásolni.²⁸ A büntetőjog története kapcsán egészen pontosan a Mezey Barna-féle *Magyar jogtörténet* c. tankönyvben a következőt olvashatjuk:

„A bűncselekménnyé nyilvánítás lehetősége, a büntetőjog határainak megvonása a szabályalkotó (jogalkotó) kezében van. Az, hogy mely magatartások jelennek meg a szabályrendszerben, a jogban bűncselekményként, teljes egészében a törvényalkotás, a szokásokat és a joggyakorlatot irányítók döntésétől függ. Ez a döntés természetesen nem teljesen önkényes, azt számos tényező befolyásolja, kihat rá a társadalom megítélése, állapota, fejlettsége is.”²⁹

Az írásosság megjelenése önmagában nem feltétlenül okozott gyökeres változásokat. A szokásjog dominanciája hosszú időn keresztül megmaradt. A jogalkotás kapcsán a legitimáció kifejezetten fontos volt a vallás szempontjából, ezért a törvényeket isteni eredetűnek tekintették, illetve az uralkodók is gyakran isteni szintre voltak emelve, vagy törvényeikről azt tartották, „isteni sugallatra” születtek.³⁰

---

²⁷ Uo.: 148-150. old.

²⁸ Kajtár István, Herger Csabáné: Egyetemes állam- és jogtörténet, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2014, 5. old., <https://docplayer.hu/6079309-Egyetemes-allam-es-jogtortenet-kajtar-istvan-herger-csabane.html> (Megtekintve: 2023. 09. 25.)

²⁹ Mezey Barna: Magyar jogtörténet, Osiris, Budapest, 2004, 138. old. <https://docplayer.hu/589507-Magyar-jogtortenet-mezey-barna.html> (Megtekintve: 2023. 09. 25.)

³⁰ Kajtár István, Herger Csabáné: Egyetemes állam- és jogtörténet, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2014, 6-7. old., <https://docplayer.hu/6079309-Egyetemes-allam-es-jogtortenet-kajtar-istvan-herger-csabane.html> (Megtekintve: 2023. 09. 25.)

Emellett az írásosság lehetővé tette a különböző szokásjogi normák összegyűjtését az uralkodó által hozott más szabályok mellett, vagy az élet szinte minden területét érintő vallási szabályok írásban való lefektetését, melyek megköthették az uralkodó kezét, ahogyan ez a Tóra kapcsán is történt.³¹ Természetesen már az írás megjelenése előtt is találkozhatunk olyan szabályokkal, melyek nem tekinthetők büntetőjoginak; például a korábban említett eszkimók esetében is szó esik mondjuk az öröklésről, a vagyoni felesleg szétosztásának társadalmi elvárásáról, azonban az írásosságnak köszönhetően a szabályozása az élet minden területének sokkalta pontosabban történhet. A bírói ítéletek feljegyzése lehetővé tette a későbbi jogviták könnyebb és gyorsabb rendezését.³² A szokásjogi normák írásba foglalása és a közösség számára elérhetővé tétele csökkenthette az önkényes jogértelmezést³³, valamint feltételezhetően elősegíthette a szabályok megfelelő ismeretének terjedését is. A gyakorlatok tekintetében elindult ugyan egyfajta fejlődés, és létrejöttek bírói testületek, hol vallási háttérrel, hol pedig anélkül, de ez nem jelentette azt, hogy bizonyos gyakorlatok azonnal eltűntek volna. A vérbosszúhoz való jog például a görög városállamokban jellemzően továbbra is jelen volt.³⁴ Ennek ellenére fejlődés itt is mutatkozik: Athén esetében a Drakón által összefoglalt szabályokban már csak a szándékos emberölés esetére korlátozódott a családtagok vérbosszúhoz való joga, szándékosság hiányában normál bírói eljárást kellett lefolytatni.³⁵ A vérbosszú Nyugat-Európában még a 6-10. században is megtalálható, ám már lehetségessé vált a sérelem vagyoni úton való kompenzációja, amivel elkerülhetővé vált a vérbosszúkból fakadó potenciális erőszakspirál. A 11. században megjelenő istenbéke és birodalmi béke pedig tovább igyekezett az ilyenfajta ellenségeskedés visszaszorítására, előbbi egyházi, míg utóbbi világi szankciós eszközökkel.³⁶ Végül hosszas fejlődési úton át minden állam – egyesek előbb, míg mások később – eljutott a mai jogrendszeréhez. Ehhez elengedhetetlen volt a társadalmi élet, a gazdasági és állami fejlődés összessége. Ezt bizonyítja a hazánk három részre szakadt helyzete alatti időszak jogi fejlődése kapcsán az alábbi mondat:

---

³¹ Uo.: 9. old.

³² Uo.: 7. old.

³³ Uo.: 13. old.

³⁴ Uo.: 19. old.

³⁵ Uo.: 14. old.

³⁶ Uo.: 49-50. old.

„Emellett tényként kell számolnunk azzal is, hogy a magyar társadalom gazdasági fejletlensége, az árutermelés fejlődésének lassulása nem is igényelte igazán a kifinomult római jogi szabályozást.”³⁷

A magyar jogban a szokásjog írott joggal szembeni háttérbe szorulásáig is viszonylag sokáig, a 16. századig kellett várni.³⁸ Az írott jog általános érvényűvé válása, annak kikényszeríthetősége és államon belüli univerzalitása lehetővé teszi, hogy az élet legkülönbözőbb területein lehetőséget biztosítson az egyének számára jogaik védelmére és a vitás kérdések békés kezelésére. Ennek jelentősége rendkívül nagy, mivel rengeteg erőszakos cselekedet azért történhet meg a primitív közösségekben, mert nincs megfelelő intézményrendszer a viták rendezésére és kényszerítő erő a rendezésben foglaltak betartatására.

Az államok és az írás korszaka az államok közötti erőszak korlátozásában is hordoz nem feltétlenül újfajta, de jobban dokumentált és intézményesített eseteket. A béke megvásárlása, ahogyan azt a mbayák és guanák viszonyában láttuk, újra megjelenik, például az Azték Birodalomnál, mely alá tartozó városok rendszeres fizetéssel úgymond megvásárolhatták a békét és így fennmaradásukat.³⁹ Új elem viszont a szövetségi rendszerek megjelenése, melyek tagjai nem támadhatják meg egymást, és védelmezik a másik felet a külső támadással szemben, még ha ezt nem is feltétlenül önszántukból teszik, ahogyan ez az Athén vezette Déloszi Szövetségben tetten érhető.⁴⁰ A diplomáciai kapcsolatok fejlődésével effektívebbé válhatott az államok közötti kapcsolattartás és vitarendezés, illetve az állami központi hatalom megerősödésével csökkent a háborúk kitörésének kockázata az olyan esetekből származóan, amikor pl. egy állampolgár kioltotta egy másik állam állampolgárának életét. Ennek hála pedig – ahogyan Keeley-re hivatkozva már azt korábban is felmerült – a háborúk lezárása is könnyebbé vált.

A különböző, a korszak államai között létrejövő szövetségi, kölcsönös segítségnyújtási, nem megtámadási és egyéb megállapodások pedig elvezetnek minket a mai modern erőszaktilalom általánosan oktatott szerződéseire, melyek bemutatása során Kajtár Gábor lehet, hogy nem szándékosan, de egy bilaterális szerződés beemelésével visszautal a korábbi korok államai

---

³⁷ Mezey Barna: Magyar jogtörténet, Osiris, Budapest, 2004, 4. old. <https://docplayer.hu/589507-Magyar-jogtortenet-mezey-barna.html> (Megtekintve: 2023. 09. 25.)

³⁸ Uo. 6. old.

³⁹ Sz.n.: Tribute and Tributary States, University of California San Diego, 2008. 07. 01., <https://pages.ucsd.edu/~dkjordan/cgi-bin/moreabout.pl?tyimuh=tribute> (Megtekintve: 2023. 11. 04.)

⁴⁰ Kajtár István, Herger Csabáné: Egyetemes állam- és jogtörténet, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2014, 20. old., <https://docplayer.hu/6079309-Egyetemes-allam-es-jogtortenet-kajtar-istvan-herger-csabane.html> (Megtekintve: 2023. 09. 25.)

közötti erőszakkorlátozó próbálkozásokra. A szóban forgó szerződés 1878-ban született Honduras és Nicaragua között, melynek értelmében a két állam megegyezett, hogy vitás kérdéseiket békés úton, háború nélkül fogják rendezni a jövőben.⁴¹

1.4 A háborúk betiltásához vezető út (Klasszikus megközelítés)

A különböző közösségek, majd államok közötti erőszak korlátozására való múltbéli törekvés természetesen egészen sokáig nem tudott sem általános jellegűvé, sem igazán hatékonyává válni, ezért az államok közötti erőszak, és így a háborúk teljesen normális jelenségek maradtak a történelem során. Mindezt jól bizonyítja az a rengeteg háború, amelyet egészen a jogi értelemben való betiltásukig megvívtak, számszerűsítésük ugyanakkor képtelenség lenne. Ebben a fejezetben az erőszak tilalmához elvezető általánosan oktatott szerződéseket kívánom röviden ismertetni.

Az államok háborúhoz való joga vélhetően sokáig általánosan elfogadott tény volt, amely például szuverenitásukból fakadt, vagy ahogyan Kajtár Gábor fogalmaz:

„a háborúindítás joga (jus ad bellum) az állami szuverenitás immanens részét képezte”⁴²

Ebből eredően pedig a háborút sokáig olyan kérdésként kezelték, amely a jog területén kívül helyezkedik el. Ezzel szemben persze Kajtár kiemeli, hogy ha a háború maga jogilag szabályozható, akkor logikusan annak létrejötte is az. Ezzel az állásponttal feltételezhetően azok is azonosulni tudtak, akik, ha nem is teljes egészében, de igyekeztek bizonyos módokon nemzetközi szerződések útján korlátozni a háborúk kitörését azok részes államai között. Kajtár és mások a következő négy szerződést emelik ki az ENSZ létrejötte előtt, melyek ezzel az ambícióval születtek:⁴³

Az első olyan eset, amely nem csak két államot foglalt magába, a Drago-Porter egyezmény (más néven: *Egyezmény a szerződéses követelések behajtása végett igénybe vett fegyveres erő*

---

⁴¹ Kajtár Gábor: Az erőszak tilalma, Internetes Jogtudományi Enciklopédia, 2018. 03. 16., https://ijoten.hu/szocikk/az-eroszak-tilalma#_ftn1 (Megtekintve: 2023. 04. 30.)

⁴² Kajtár Gábor: Az erőszak tilalma, Internetes Jogtudományi Enciklopédia, 2018. 03. 16., https://ijoten.hu/szocikk/az-eroszak-tilalma#_ftn1 (Megtekintve: 2023. 04. 30.)

⁴³ Hárs András: Az erő alkalmazása, az erőszak tilalma a nemzetközi jogban, Szegedi Tudományegyetem, Nemzetközi Jogi és Európa-jogi Tanszék, http://eta.bibl.u-szeged.hu/1432/21/EFOP343_AP6_Nemzetk%C3%B6zi%20Jog%20II_Er%C5%91_alkalmaz%C3%A1sa_Tana_nyag_H%C3%A1rsAndr%C3%A1s_20181126.pdf (Megtekintve: 2023. 04. 30.)

Kajtár Gábor egy ötödik bilaterális szerződést is megemlít, mely 1878-ban kötött meg Nicaragua és Honduras között. Ezen felül pedig egy bilaterális szerződésekből álló kezdeményezést az Egyesült Államok részéről 1913-14-ből melyet Bryan szerződésekként említ meg.

*alkalmazásának korlátozásáról*⁴⁴), melyet 1907-ben fogadtak el a hágai békekonferencián.⁴⁵ Tartalmát tekintve az egyezmény, ahogyan azt bővebb címe is mutatja, az adósságok behajtásának apropóján indított háborúkat igyekezett szabályozni. Megtiltotta az ilyen indoklással indítandó háborúkat a felek között, ám csak és kizárólag abban az esetben, ha az adós hajlandó volt a kérdést békés úton rendezni. Ellenkező esetben az egyezmény a következőt mondja:

*„Mindazonáltal ez a megállapodás nem fog alkalmazást nyerhetni, ha az adós Állam az ügynek választott bírósági döntés alá bocsátása iránt tett ajánlatot visszautasítja, vagy válasz nélkül hagyja, vagy az ajánlat elfogadása esetében a választott bírósági szerződés megkötését lehetetlenné teszi, vagy a választott bíróság döntése után a hozott határozatnak magát alá nem veti.”*⁴⁶

Az adósságok kérdése kapcsán tehát az államok nem veszítették el azon jogukat, hogy fegyveres erővel szerezzenek érvényt akarataiknak, csupán nem nyúlhattak ezen eszközhöz anélkül, hogy előbb ne próbálták volna meg békés úton rendezni a vitás kérdést.

Ezt követően, az első világháború borzalmainak megismétlését elkerülendő jött létre a Nemzetek Szövetsége (Népszövetség) annak Egyezségokmányának hatályba lépésével 1920 januárjában,⁴⁷ tovább korlátozva a háborúindításhoz való jogot azzal, hogy a Drago-Porter egyezményhez képest más területekre is kiterjesztette a békés megoldás keresésének elsődlegességét. Az államoknak vitáikat választott bíróság vagy pedig a Népszövetség Tanácsa előtt kellett volna elméletben rendezniük, háborút pedig csak 3 hónappal a bírósági ítélet vagy a Tanács állásfoglalása után indíthattak a határozatot figyelmen kívül hagyó állammal szemben.

---

⁴⁴ Sz.n.: Egyezmény a szerződéses követelések behajtása végett igénybevett fegyveres erő alkalmazásának korlátozásáról. In: 1913. évi XLIII. törvénycikk az első két nemzetközi békeértekezleten megállapított több egyezmény és nyilatkozat becikkelyezése tárgyában, Wolters Kluwer, <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=91300043.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D37> (Megtekintve: 2023. 04. 30.)

⁴⁵ Sz.n.: Laws of War :Limitation of Employment of Force for Recovery of Contract Debts (Hague, II); October 18, 1907, Lillian Goldman Law Library, https://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague072.asp (Megtekintve: 2023. 04. 30.)

⁴⁶ Sz.n.: Egyezmény a szerződéses követelések behajtása végett igénybevett fegyveres erő alkalmazásának korlátozásáról. In: 1913. évi XLIII. törvénycikk az első két nemzetközi békeértekezleten megállapított több egyezmény és nyilatkozat becikkelyezése tárgyában, Wolters Kluwer, <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=91300043.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D37> (Megtekintve: 2023. 04. 30.)

⁴⁷ Sz.n.: 100 éve alakult meg a Nemzetek Szövetsége, Országgyűlési Könyvtár, https://konyvtar.parlament.hu/archiv/-/asset_publisher/OTYxpZQhAHFt/content/100-%C3%A9ve-alakult-meg-a-nemzetek-sz%C3%B6vets%C3%A9ge (Megtekintve: 2023. 04. 30.)

Abban az esetben pedig, ha az ítéletet a Szövetség egy tagja nem hajtja végre, akkor a Tanács az ítélet érvényesítésének érdekében intézkedéseket indíthat.

A harmadik dokumentum a locarnói szerződés (1925), melyben Németország nyugati határait és az ott kialakult status quo-t igyekeztek a szerződő felek garantálni. Lényegét tekintve a németek, a franciák és a belgák kötelezték magukat arra, hogy nem támadják meg egymást, kivéve az önvédelem és a kollektív biztonság érvényesítése esetén. A szerződés betartására a részes felek mellett a britek és az olaszok garanciát vállaltak. Végül a szerződés a történelem áldozatává vált.

Az utolsó pedig a Briand-Kellogg paktum (eredeti nevén: *Általános szerződés a háború igénybevételéről való lemondásról*), melyet 1928-ban írtak alá és 1929-ben lépett hatályba.⁵⁰ A szerződést eredetileg 15 állam kötötte, azonban a szerződéshez való csatlakozás lehetősége adott volt, annak érdekében, hogy az eredeti megalkotók reménye szerint végül minden állam csatlakozhasson hozzá. Ez idővel valóra is vált, s az akkor létező 63 államból végül 59 lett részese a szerződésnek. Az aláírók vállalták, hogy lemondanak a háború indításának jogáról, sajnos azonban a szerződés nem tért ki arra, hogy az azt megszegők milyen szankcióban is részesülnek.⁵¹

A Briand-Kellogg paktumot nem sokkal elfogadása után, 1931-ben az egyik eredeti aláíró, Japán szegte meg, amikor a mukdeni incidenst követően megszállta Mandzsúriát. Ezt pedig sem a paktum, sem pedig a Népszövetség nem tudta megakadályozni. A Népszövetség ugyan kimondta, hogy Japán az agresszor, de ez csak az ország távozását okozta a szervezetből, semmi egyebet.⁵² A paktum egyetlen későbbi eredménye, hogy a második világháború utáni nürnbergi és tokiói bírósági eljárások során a vád egyik alapját képezte a paktum alapján megfogalmazódó elv, mely szerint a háborúindítás bűncselekménynek minősül.⁵³

---

⁴⁸ Sz.n.: The Covenant of the League of Nations, Lillian Goldman Law Library, https://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp#art1 (Megtekintve: 2023. 05. 01.)

⁴⁹ The Editors of Encyclopaedia: "Pact of Locarno", Encyclopedia Britannica, 2022. 11. 24., <https://www.britannica.com/event/Pact-of-Locarno> (Megtekintve: 2023. 05. 02.)

⁵⁰ Sz.n.: A Briand–Kellogg-paktum 1928.08.27., Grotius, <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=BIXIEM> (Megtekintve: 2023. 05. 02.)

⁵¹ Kajtár Gábor: Az erőszak tilalma, Internetes Jogtudományi Enciklopédia, 2018. 03. 16., https://ijoten.hu/szocikk/az-eroszak-tilalma#_ftn1 (Megtekintve: 2023. 04. 30.)

⁵² John Swift: Mukden Incident, Britannica, 2022. 09. 11. <https://www.britannica.com/event/Mukden-Incident> (Megtekintve: 2023. 05. 02.)

⁵³ Tarján M. Tamás: A Briand-Kellogg-paktum aláírása, Rubicon Online, <https://rubicon.hu/kalendarium/1928-augusztus-27-a-briand-kellogg-paktum-alairasa> (Megtekintve: 2023. 05. 02.)

A nemes cél ellenére azonban a valóságban a háborúk nem tűntek el, és a szerződések betartatására nem volt mód. Így Etiópia annektálása, Mandzsúria Japán általi megszállása és területén Mandzsukuo bábállam létrehozása, Csehszlovákia bekebelezése és Finnország megtámadása mind olyan eset volt, amikor az államok vállalásaik ellenére igenis háborút vívtak egymás ellen, vagy megsértették más államok területi integritását.

A háborúk korlátozásának gondolata és vágya azonban a második világháború után csak még erősebb volt a győztesek részéről, ezért a Népszövetségre sok tekintetben hasonlító, azonban mégis más, talán effektívebbnek mondható intézményt hoztak létre, melynek keretein belül a háborúk betiltása helyett a tágabb értelmű erőszak tilalma került megfogalmazásra, a háború jogát pedig az önvédelemre és a kollektív biztonság esetére korlátozták.⁵⁴

Az ENSZ és a kollektív biztonság intézménye

A második világháború borzalmai és a Népszövetség kudarca után 1945. október 24-én hosszas tárgyalások után létrejött az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ). A szervezet 51 alapító tagból álló létszáma a megalakulást követően folyamatosan gyarapodott, és 193 tagjával mára szinte az egész világot lefedi.⁵⁵

Szellemiségét és céljait tekintve az ENSZ Alapokmányának első fejezete egyértelműen kijelenti, hogy legfőbb célja a béke megőrzése, melyből fakadóan a más államokkal szembeni erőszak alkalmazásáról vagy az azzal való fenyegetésről a tagoknak le kell mondaniuk, vitáikat pedig békés úton kell rendezzék.⁵⁶ Ennek kapcsán Kajtár Gábor kiemeli, hogy a szövegben szándékosan használták a megfogalmazás során az *erőszak* kifejezést, méghozzá annak érdekében, hogy az olyan fegyveres konfliktusoknak is gátat szabjanak, amik esetlegesen nem minősülnének háborúnak.

A tilalom alól mindössze két kivétel létezik. Az első az önvédelem és kollektív önvédelem, míg a második az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa (ENSZ BT/BT) felhatalmazása által alkalmazott erőszak a béke és biztonság védelmében vagy annak

---

⁵⁴ Kajtár Gábor: Az erőszak tilalma, Internetes Jogtudományi Enciklopédia, 2018. 03. 16., https://ijoten.hu/szocikk/az-eroszak-tilalma#_ftn1 (Megtekintve: 2023. 04. 30.)

⁵⁵ Sz.n.: The San Francisco Conference, <https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un/san-francisco-conference> (Megtekintve: 2023.05.02.)

Sz.n.: Growth in United Nations membership, 1945-2012, EarthDirect, 2013. 02. 11., https://www.youtube.com/watch?v=XpQKoS_p8QY&ab_channel=EarthDirect (Megtekintve: 2023. 05. 02.)

Sz.n.: Growth in United Nations membership, <https://www.un.org/en/about-us/growth-in-un-membership> (Megtekintve: 2023. 05. 02.)

⁵⁶ ENSZ Alapokmány I. fejezet

helyreállítására. A második eset kapcsán a BT eszköztárában nem csak erőszakos eszközök találhatók meg, hanem olyan, a tagok számára kötelező rendszabályok meghozatalának képessége is, amelyek reményében erőszak nélkül is rábíthatják az érintett feleket a BT határozatok és az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) Alapokmányában foglaltak tiszteletben tartására.⁵⁷

Kollektív biztonság és annak intézményi kihívásai

Normál esetben egy esetleges, az erőszak tilalmát megsértő helyzetben a BT a reagálni hivatott szerv, hogy megfeleljen az Alapokmányban lefektetett céloknak. A BT-nek először meg kell állapítania, hogy az intézkedést igénylő esemény valóban fenyegeti-e vagy megszegi-e a békét. Amennyiben igen, úgy meghozzák a szükséges intézkedéseket, melyeknek – az Alapokmány szövegezése alapján – nem feltétlenül kell fokozatosnak lennie, tehát a döntés pillanatától kezdve akár rögtön reagálhatnak a legsúlyosabb módon is.⁵⁸ Az ilyen típusú helyzetek azonban érdemi kérdésnek minősülnek, mind megállapításuk, mind az utánuk hozandó kötelező erejű határozatok egyaránt. Az érdemi kérdések kapcsán ugyanakkor a BT-n belül a szavazás rendjének rendkívül fontos eleme, hogy a 15 tagból legalább 9-nek, ezen belül pedig mind az 5 állandó tagnak meg kell szavaznia a döntést. Ha csak egyetlen állandó tag is másképpen szavaz, akkor a határozat nem születik meg. Ezt nevezi Lattmann Tamás “kettős vétónak”, mivel sok esetben már a helyzet érdemi kérdésként való megállapításánál él egy állandó tag a vétójogával, ha érdeke úgy kívánja, így valódi megvitatásra már sor sem kerülhet.⁵⁹

Az ilyen esetekre ugyan született egy mechanizmus (lásd az Egyesülve a békéért határozatot),⁶⁰ melynek eredeti célja az lenne, hogy az Alapokmány VII. fejezetét érintő kérdésekben a nagyhatalmi vétó okán megbénult BT helyett a Közgyűlés foglalkozzon az ügygel, azonban ennek a szervnek jóval korlátozottabbak a lehetőségei, mivel határozatai csak ajánlás jellegűek lehetnek. Ebből fakadóan pedig, ha a valós eredmények alapján szeretnénk azokat megítélni, jelentőségük sajnos igen alacsony.⁶¹

---

⁵⁷ ENSZ Alapokmány VII. fejezet 39.; 41.; 42.; 51. cikk

⁵⁸ ENSZ Alapokmány VII. fejezet 39. cikk.

⁵⁹ Lattmann Tamás: Szavazás a Biztonsági Tanácsban, 50. old., In: Molnár Anna; Marsai Viktor; Wagner Péter: Nemzetközi biztonsági szervezetek, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019

⁶⁰ Uniting for Peace, General Assembly resolution 377 (V), New York, 3 November 1950, <https://legal.un.org/avl/ha/ufp/ufp.html> (Megtekintve: 2023. 11. 08.)

⁶¹ Molnár Dóra: Szervezet és döntéshozatali folyamatok az ENSZ-ben, 25-26 old., Lattmann Tamás: Biztonsági Tanács kiválthatósága az ENSZ Közgyűlése által – az „Egyesülve a békéért” határozat, 57-58. old., In: Molnár Anna; Marsai Viktor; Wagner Péter: Nemzetközi biztonsági szervezetek, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019

Önvédelem, kollektív önvédelem

Mivel az erőszak meggátlására hivatott ENSZ sok esetben nem képes ellátni szerepét – amit mi sem bizonyít jobban, mint hogy eddig összesen két esetben sikerült a BT-n belül fegyveres rendszabályok meghozatalát illetően konszenzusra jutni államok közötti konfliktusok kapcsán: először az 1950-es években a koreai háborút, majd másodszor 1991-ben az öbölháborút illetően⁶² –, így ebből fakadóan sokkalta inkább felértékelődik az Alapokmány 51. cikkében szereplő egyéni önvédelem és a kollektív önvédelem jelentősége, mivel az államoknak jogukban áll megvédeni magukat, vagy a megtámadott államot az agresszorral szemben. Ez a jog egészen pontosan addig illeti meg őket, amíg a BT nem kezeli kielégítően a helyzetet. Ezen a téren azonban komoly kitételek vannak, hogy pontosan hogyan és miként reagálhat a megtámadott állam saját maga védelmében. Az önvédelem kapcsán bevezetett „korlátozások” azt a célt szolgálják, hogy az államok ne bújhassanak ki egykönnyen az erőszak tilalma alól azzal a kifogással élve, hogy saját maguk védelmében alkalmaznak erőszakot.

A jelenlegi orosz-ukrán háború kiváló példája az önvédelemnek, mivel Ukrajna jogszerűen igyekszik kiszorítani területéről az orosz erőket, akik nyilvánvalóan agressziót követek – és követnek – el Ukrajna megtámadásával. Ezen kívül a kollektív önvédelem példaként is tekinthetünk a háborúra, amennyiben ennek részeként fogjuk fel a nyugati világ támogatását, mely a nemzetközi jog alapján teljesen legális.⁶³ Ez az állapot pedig természetesen azért jöhet létre, mivel Oroszország állandó BT tagként meg tud gátolni bármiféle vele szemben foganatosítandó ENSZ BT határozatot, ezért minden állam, amely valamilyen formában fellépett az orosz agresszióval szemben, pusztán saját akaratából tette azt, nem pedig azért, mert kötelezték rá. Az ehhez hasonló fellépés azonban az erőszak tilalmát megsértőkkel szemben egyáltalán nem általánosnak mondható. A Nicaragua-ügy (lásd alább) például nagyszerű

---

⁶² Marsai Viktor – Molnár Anna – Szenes Zoltán, Bevezetés In: Molnár Anna; Marsai Viktor; Wagner Péter: Nemzetközi biztonsági szervezetek, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, 12-13 oldal.

Kiegészítésként érdemes csak megemlíteni a Líbiai polgárháborúba való beavatkozást, mivel ez az eset nem államok közötti, hanem államon belüli konfliktus volt. Sz.n.: Security Council Approves ‘No-Fly Zone’ over Libya, Authorizing ‘All Necessary Measures’ to Protect Civilians, by Vote of 10 in Favour with 5 Abstentions, 2011. 03. 17., <https://press.un.org/en/2011/sc10200.doc.htm> (Megtekintve: 2023. 10. 04.)

⁶³ Ennek kapcsán a hírszerzésben és tervezésben való aktív támogatást és eszközök biztosítását (pl.: műholdak használata) már valamilyen szintű részvételnek veszem nyugati részéről, ami miatt meglátásom szerint már a kollektív önvédelem kategóriájába sorolható ez az eset. (Sz.n.: “The United States and Allies Provide Military and Intelligence Support to Ukraine.” American Journal of International Law, vol. 116, no. 3, 2022, pp. 646–652., <https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/united-states-and-allies-provide-military-and-intelligence-support-to-ukraine/A24F0AD8C1DDA181A56FCA1727DAFD02> (Megtekintve: 2023. 11. 09.)

mintája annak, hogyan lehet leginkább a nagyhatalmak (jelen esetben az USA) részéről kijátszani az önvédelemhez való jogot, és miként lehet elkerülni a BT általi elítélést.

Az önvédelem jogának korlátozása nemcsak azt teszi lehetővé, hogy egyes esetek eskalációja elkerülhető legyen, hanem alacsony intenzitású erőszak alkalmazását is biztosítja,⁶⁴ legfőképpen a BT állandó tagjainak. Erre kitűnő példa lehet a Kajtár Gábor korábban említett „Az erőszak tilalma” című írásában is megjelenő Nicaragua-ügy.⁶⁵ A 80-as évek elején az Egyesült Államok logisztikai támogatást nyújtott a Nicaraguában harcoló kontráknak azzal a céllal, hogy megbuktassa a sandinista kormányt, amelyet szovjet szatellitnek tekintett.⁶⁶ Azonban ezen tevékenységével megszegte az erőszak tilalmát, viszont a fennálló szabályok szerint ennek mértéke nem érte el a jogszerű önvédelemhez szükséges paramétereket. Spitzer Jenő is megemlíti az önvédelemmel foglalkozó tanulmányában, hogy az ügygel foglalkozó Nemzetközi Bíróság megállapította, hogy nem állt fenn fegyveres támadás helyzete, ami pedig szükséges lenne ahhoz, hogy egy állam éljen önvédelmi jogával.⁶⁷ Ugyan a bíróság megállapította, hogy ettől az USA-nak igenis van felelőssége az erőszak tilalmának megszegésében, és jóvátétel fizetését tette kötelezővé az ügyben, erre az amerikaiak mindazonáltal nem voltak hajlandóak. Ilyen esetben egy államnak nincs más lehetősége, mint hogy az ENSZ BT-hez fordul, azonban ennek nyilvánvalóan nem volt értelme, mivel a kérdés kapcsán az Egyesült Államok vétózott,⁶⁸ így a kérdés rendezetlen maradt, amíg egy másik nicaraguai kormányzat le nem mondott a bíróság által megítélt jóvátétel követeléséről.⁶⁹

---

⁶⁴ Lásd: önvédelem joga csak fegyveres támadás esetén biztosított. (ENSZ Alapokmány 51. cikk)

⁶⁵ Kajtár Gábor: Az erőszak tilalma, Internetes Jogtudományi Enciklopédia, 2018. 03. 16., https://ijoten.hu/szocikk/az-eroszak-tilalma#_ftn1 (Megtekintve: 2023. 04. 30.)

⁶⁶ History.com Editors: U.S. aid to Contras signed into law, HISTORY, 2020. 10. 15. <https://www.history.com/this-day-in-history/u-s-aid-to-contras-signed-into-law> (Megtekintve: 2023. 05. 06.)

⁶⁷ Spitzer Jenő: AZ ÖNVÉDELEM ÉS A TERRORIZMUS ÜTKÖZETE: HAJLIK VAGY TÖRIK A NEMZETKÖZI JOG?, Honvédségi Szemle., 2018/2. https://honvedelem.hu/files/files/109159/hsz_2018_2_beliv_030_041.pdf (Megtekintve: 2023. 05. 06.)

⁶⁸ Michael J. Berlin: U.S. Vetoes Nicaraguan Resolution On Compliance With Court Decision, The Washington Post, 1986. 08. 01., <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1986/08/01/us-vetoes-nicaraguan-resolution-on-compliance-with-court-decision/ecdf20d6-cf3a-4761-ba23-5c49a9fa379a/> (Megtekintve: 2023. 05. 06.)

⁶⁹ Mariano Castillo: Nicaragua may revive \$17 billion claim against U.S., CNN, 2011. 07. 22., <http://edition.cnn.com/2011/WORLD/americas/07/21/nicaragua.us.claim/index.html> (Megtekintve: 2023. 05. 06.)

2. Az erőszak elméleti gátja

Jól látható a történeti áttekintés alapján, hogy az erőszak korlátozása nem új keletű dolog a különböző társadalmaknál. A konfliktusok lényegében az élet bármilyen területén máig megjelenhetnek, melynek eredménye akár erőszak is lehet. Így a konfliktusokra konstans faktorként érdemes tekinteni, melyek kezelésére és a belőlük potenciálisan eredő erőszak korlátozására minden közösség és egyén általánosan törekszik. Mivel a konfliktusok és az erőszak oka szinte bármi lehet, ezért azok nem visszavezethetőek egyetlen tényezőre, mint például a klasszikus realisták szerinti emberi természetre.⁷⁰ Az emberek alapvetően sem nem jók, sem nem rosszak, azonban ösztönszerűen garantálni akarják saját túlélésüket, ez pedig természetes módon eredményezi az erőszakkorlátozás igényét.

A belső szabályozók jóval előbb megjelentek és fejlettebbek is, mint a közösségek közöttiek. Ennek oka számos tényezőre vezethető vissza. Példának okáért egy államon belüli konfliktusok kezelésére kialakított jog és intézményrendszer a hozzájuk társított rendvédelmi szervekkel együtt rendkívül hatékony tud lenni abban, hogy a kialakuló konfliktusokat és az azokból származó erőszakot kezelje. Az államon belül nem kell megküzdeni olyan bénítóan ható elemekkel, mint például a nemzetközi téren az ENSZ BT, aminek döntésképtelensége könnyedén okozhatja egy államok közötti konfliktus erőszakba torkollását. Emellett a nemzetközi térben olyan tényezők is a konfliktusok alapját képezhetik, amik egy államban nem feltétlenül okoznának ellentéteket. Ilyenek például a vallási és kulturális különbségek, amelyek hiánya egy államon belül jobb esetben a kohéziót és a békességet erősíthetik.

Mivel minden szereplőnek a túlélés a meghatározó, ezért az erőszak mértékének elfogadható szinten tartása az a cél, amit a belső és külső gátak képzésével el kívánnak érni. Az, hogy pontosan mit tart egy csoport még elfogadható szintnek, rendkívül szubjektív tud lenni. A kulturális, vallási és egyéb percepciók egyaránt növelhetik és csökkenthetik egy adott közösség tűréshatárát. Keeley említ könyvében olyan eseteket, amikor Új-Guineában egymással hadakozó csoportok tűzszünetet kötnek olyan esetben, amikor hosszú ideig tartó harcuk eredményeként a termés veszélybe került. Egy specifikus példát is kiemel, amikor jalemói falvak közötti harcokban állt be informális tűzszünet, hogy a férfiak mindkét oldalon a kertjeikkel foglalkozhassanak az éhezés elkerülése érdekében. Amikor már nem állt fenn az

---

⁷⁰ Lobell, Steven E: "Structural Realism/Offensive and Defensive Realism.", Oxford Research Encyclopedia of International Studies, 2017. 12. 22., Oxford University Press, <https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-304> (Megtekintve: 2023. 10. 08.)

éhezés veszélye, a felek tovább folytatták az egymás elleni harcot.⁷¹ Itt nyilvánvalóan rendkívül racionálisan a létfenyegetést jelentő helyzet megoldására hajlandóak korlátozni a felek az egymás közötti erőszakot, azonban amikor az éhezés már nem jelent kockázatot, akkor vélhetően az egymás elleni harc folytatását már nem érzékelik létfenyegetésként. Azok az esetek, amikor az egyén vagy közösség tűréshatára a logikusnál magasabb, olyan háttérre vezethetőek vissza, mint a vallásos hit vagy radikalizáció, ami az alapvető túlélési ösztönöket is felülírhatja. Gondolhatunk itt az öngyilkos merénylőkre, vagy érdekességképpen megemlíthetjük a kelta harcosokat is, akiknek halált megvető bátorsága nem kis részben eredt a reinkarnációban való vallási meggyőződésből.⁷² Tehát az a megközelítés, hogy minden esetben a túlélési ösztönök a meghatározóak, nem igaz, azonban általános értelemben a kivételek ellenére elfogadhatónak tűnik. Mivel az államok percepciója is lehet félrevezető, ezért érthető, hogy miként fordulhat elő, hogy egy állam olyan vállalkozásba fog, amely komoly, akár túlzottan nagy kockázattal is jár. Ilyenkor valószínűleg valamilyen okból saját fennmaradásukra nézve elfogadható mértékűnek ítélik meg a vállalkozásukban (pl.: háború) rejlő kockázatot. Emellett kiemelendő egy, a biztonságiasításhoz hasonló folyamat, melynek során a politikai vezetés igyekezhethet meggyőzni a lakosságot, hogy elérje az erőszak alkalmazásához szükséges támogatást. Ilyen esetre szolgál példaként a Kuvait megszállása utáni Nayirah vallomás, melynek egyértelmű célja az volt, hogy az amerikai közvéleményt háborúpártira hangolja.⁷³

Egyetlen képzeletbeli állam szemszögéből leírva a történeti tanulságok alapján így nézhet ki ez a fajta konfliktus és erőszak irányából történő megközelítés: elsőként kialakul az erőszak belső gátja, az adott állam és társadalom fejlettségi fokának megfelelően. Ez alapfeltétele annak, hogy ezt követően az állam eredményesen fókuszálhasson a külső fenyegetésekből eredő erőszak meggátolására. Amennyiben az állam etnikailag és vallásilag is homogén, úgy a belső rend fenntartása nem igényel akkora erőfeszítést, mint ellenkező esetben.

Külső irányba a földrajzi adottságok (pl.: természetes határookra törekvés), szövetségi rendszerek, nemzetközi egyezmények és intézmények mellett az állam a biztonságát

---

⁷¹ Keeley, Lawrence H.: War Before Civilization, Oxford University Press, New York, 1996, 44. old., <https://archive.org/details/warbeforecivilization/page/n21/mode/1up?view=theater> (Megtekintve: 2023. 09. 24.)

⁷² Julius Caesar: The Gallic Wars, Book 6, Chapter 14, Translated by W. A. McDevitte and W. S. Bohn, Massachusetts Institute of Technology, <https://classics.mit.edu/Caesar/gallic.6.6.html> (Megtekintve: 2023. 10. 09.)

⁷³ Knightley, Phillip: The disinformation campaign, The Guardian, 2001. 10. 04., <https://www.theguardian.com/education/2001/oct/04/socialsciences.highereducation> (Megtekintve: 2023. 10. 14.)

természetesen saját hatalmával igyekszik garantálni. Ezen tényezők összessége, plusz alkalmanként akár kulturális vagy vallási azonosság állnak szemben a potenciális agresszorral. Tehát két állam viszonya esetén valójában két elméleti gát felrajzolására lenne szükség, melyeket a két állam egymással szemben emel. Leegyszerűsítve ez a következőképpen néz ki két hipotetikus állam relációjában: A és B államok között konfliktus van, azonban sem A, sem pedig B nem ítéli meg úgy, hogy érdemes lenne a konfliktust erőszakos úton rendezni. Ennek oka lehet – a korábbi kuvaiti példa alapján –, hogy a tagok percepciója szerint valójában nem akkora a két csoport közötti konfliktus, hogy azért megérné harcolni. Egy másik ok lehetne viszont az, hogy mind A, mind B közösség erősen fel van fegyverkezve és jók a védelmi pozícióik, amiket nem szívesen adnának fel egy kockázatos támadás reményében. Ebben az esetben a két fél között nem valamilyen „soft” tényező képezi az eskaláció gátját, hanem az a logikus megfontolás, hogy – úgymond – ár-érték arányban nagyobb haszonnal jár a békesség, mint a háború.

Amennyiben az állam belsőleg megosztott, és tegyük fel, polgárháborúba süllyed, akkor ezen időszak alatt a külső irányba képzett gátja, ha nem is szűnik meg teljes egészében, de drasztikusan veszít elrettentő képességéből. Azonban a polgárháború nem eredményezi egy, a hobbesi természeti állapot kialakulását.⁷⁴ Ugyan az állami szervek és jogrendszer részben, vagy teljes egészében megszűnnek létezni, az államon belül az erőszak korlátozásának rendszere nem redukálódik le az egyének szintjéig. Ez abból fakad, hogy az egyén túlélési ösztöne önmagában általában nem jellemezheti az egyének gátját, mivel korábbi és új közösségeik kulturális, vallási és erkölcsi értékeivel, valamint a korábban ismert jogrend egyes elemeivel felvértezve új gátak jelennek meg az államon belül, a polgárháborús törésvonalak mentén kialakult csoportokban külön-külön. Jugoszlávia szétesésekor, vagy az amerikai polgárháború során sem süllyedt totális káoszba egyik ország sem. Ugyan a harcok során a felek egymással kifejezetten brutálisak lehetnek, de a belső szabályrendszer továbbra is jelen van.

Mivel az államoknak jellemzően van egy „hatótávjuk”, amelyen belül képesek hatással lenni a körülöttük lévő világra, így nem meglepő, hogy az általuk képzett gátak egymásra gyakorolt hatásaképpen kialakulnak regionális gátak, amik szintén hatással lehetnek az államok közötti

---

⁷⁴ Munro, André. "state of nature". Encyclopedia Britannica, 2 Oct. 2023, <https://www.britannica.com/topic/state-of-nature-political-theory>. (Megtekintve: 2023. 10. 04.) A Hobbes féle természeti állapotra meglátásom szerint már a csimpánzok viszonylagos belső békéje is rácsfol, elvégre míg a csoportok között igenis elképzelhető egy ilyen féle természeti állapot, melyben minden csoport ellensége minden más csoportnak, addig az egyének szintjén ez nem tűnik logikusnak a primitív, politikai autoritással nem rendelkező közösségek korábbi példáinak ismeretében.

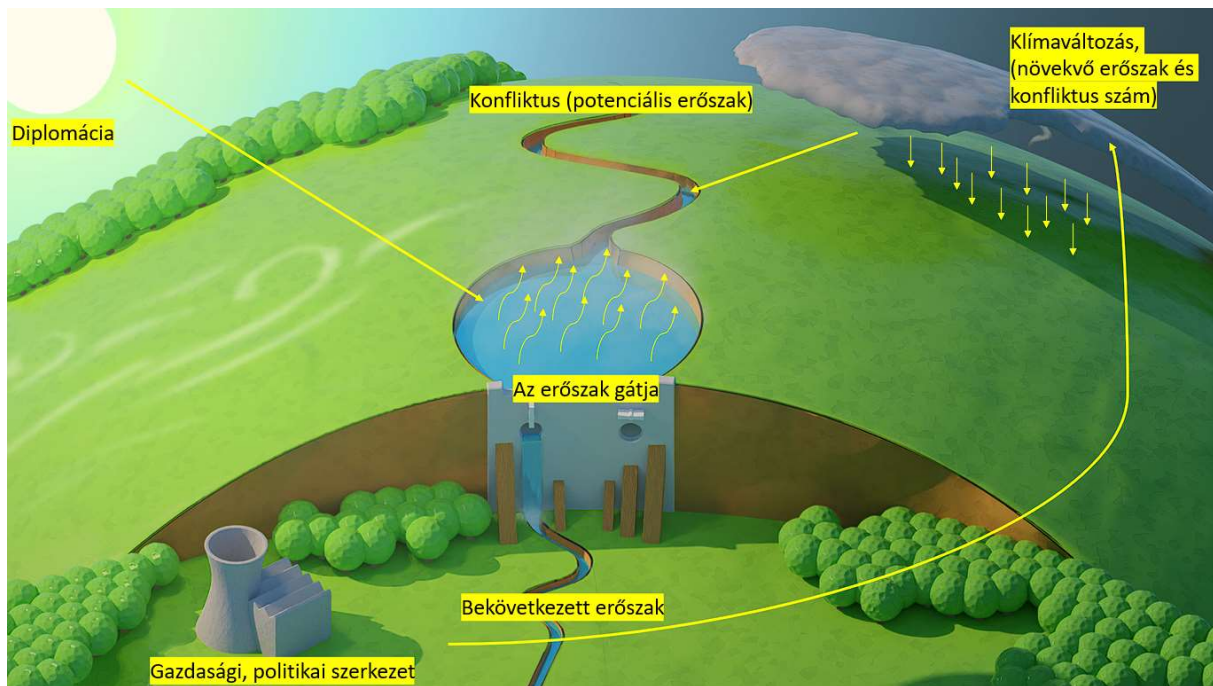
kapcsolatokra és arra, hogy alkalmaznak-e végül egymással szemben erőszakot, vagy sem. Ez alól jellemzően a nagyhatalmak jelentenek kivételt, akik jellemzően nem csak saját térségükben képesek hatással lenni más államokra, és az őket érő fenyegetések is túlmutatnak saját régiójukon. Ez a regionális rendszer az államok által alkotott gátakhoz hasonlóan felfogható, mint a Barry Buzan által megalkotott, majd Ole Wæverrel és Jaap de Wilde-del továbbfejlesztett biztonsági komplexumok.⁷⁵

A világ globalizálódásának és az ENSZ és más nemzetközi intézmények létrejöttének, illetve az ENSZ Alapokmányában foglalt erőszaktilalomnak köszönhetően ma már meglátásom szerint célszerű egy általánosságban felfogható globális erőszak gátjáról beszélni. Ennek a gátnak a metaforában történő ábrázolása indította el az erőszakkorlátozás általam tágabb értelemben történő vizsgálatát. A konfliktusokból származó erőszak korlátozásának gátként való elképzelése szintén ebből fakad, mivel ha a konfliktusokat egy állandóként célszerű felfogni, annak ábrázolása jól szemléltethető lenne egy folyóval, melyet – elkerülendő a kiszámíthatatlan áradásokat (kontrollálatlan erőszak) – egy gát segítségével szabályozunk. A folyó felső szakasza a jövőben várható, a felduzzasztott pedig a már aktuális konfliktusokat jelképezi. Ezen a szakaszon még nincs szó erőszakról, pusztán annak potenciáljáról, azonban a gát vonalát átlépve már bekövetkezett erőszakról kell beszélnünk, melyet a gát nem tudott, vagy kénytelen volt átengedni. Ezzel a képpel jól érzékeltethetővé tehető, hogy *minden* erőszaknak sosem lehet gátat szabni, sem állami, sem nemzetközi szinten.

Emellett a konfliktusoknak nem csak gátat lehet szabni, hanem sokszor azok békés úton rendezhetőek is, például a diplomácia eszközeivel. Ennek jelképezésére szolgál a nap, és annak párologtató hatása, ami lehet sikeres, vagy csak ideiglenesen csökkenti a nyomást a gáton, mely esetben csapadék formájában visszakerül a megoldatlan probléma a rendszerbe. Meglátásom szerint a diplomácia mellé érdemes sorolni még minden olyan szabályozást is, melyek az államokon belüli és államok közötti interakciókból származó vitákat hivatottak békésen rendezni ahelyett, hogy elrettentő erővel próbálnák megakadályozni az erőszak bekövetkeztét, ahogyan ezt például a büntetőjog teszi az államok belső gátjában. Mindez egy ábrán más kiegészítő elemekkel a következőképpen ábrázolható:

---

⁷⁵ Háda Béla és Tóth Péter: Regionális biztonsági tanulmányok, Nemzeti Közszolgálati Egyetem - Nemzetközi Intézet, Budapest, 2014., 9-20. old., <https://tudasportal.uninke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/10415/Teljes%20sz%C3%B6veg%21?sequence=3&isAllowed=y> (Megtekintve: 2023. 10. 14.)

1. ábra Az erőszak globális gátja, illusztrálta: Szabó Tamás Bendegúz, feliratozta: Krüzsely Gergő

Az ábrán látható nagy jelentőségű extra elemek egy része már a jövőre utal, míg mások csak érzékeltetik a pontos működését ennek a megközelítésnek. A két csap, melyek közül az egyik nyitott, a másik pedig zárt, az erőszak szabályozhatóságára utal. A nyitott csapot sohasem lehet elzárni, mivel az reprezentál minden olyan erőszakos cselekményt, amit minden igyekezetünk ellenére sem leszünk képesek meggátolni. A zárt csap pedig leginkább a jelenlegi rendszerben az ENSZ BT elméleti szerepére utal, hiszen az ENSZ BT-nek megvan az a lehetősége, hogy egy például két állam között kitörni készülő háborút megakadályozzon azzal, hogy beavatkozik, ami a képen a csap elzárását jelenti, míg ha ezt nem teszi meg, akkor ennek fordítottját.

Az ábra bal alsó részében található gyárépület és a jobb felső sarkot elfoglaló viharfelhő szoros kapcsolatban állnak egymással, és már kifejezetten az erőszakkorlátozás jövőjére utalnak. A gyárépület korunk általános gazdasági és politikai szerkezetét hivatott reprezentálni, ami közvetlenül táplálja a vihart, ami a klímaváltozást képviseli, mely megítélésem szerint az egyik legsúlyosabb jövőbeli konfliktusforrás lesz. Persze a viharhoz más a gazdaságunkhoz és politikánkhoz kapcsolható problémakört is hozzáírhatnánk, mint például bizonyos a klímaváltozáshoz nem feltétlen köthető erőforrások növekvő szűkösségét, vagy a gazdagok és szegények közötti egyre nagyobb szakadékot egyének és államok viszonylatában egyaránt. Ezek a konfliktusforrások olyan mennyiségű extra feszültséget juttathatnak a rendszerbe,

melyet a jelenlegi körülmények között nem feltétlenül tudnánk kezelni, ebből fakadóan pedig garantáltan extra mennyiségű erőszakra kell számítanunk a jövőben.

3. Az erőszakkorlátozás lehetséges kihívásai és jövője

Míg az erőszak belső korlátozásának koncepciója az emberi kor kezdetéig visszanyúlni látszik, valamint a közösségek közötti erőszak mérséklésére is voltak törekvések, addig az államok közötti háborúk és erőszak betiltásának szándéka, és a kollektív biztonság rendszere jól láthatóan egy, a történelem egészét tekintve új elképzelés, mely több kudarcot is megélt a 20. század alatt, és meglátásom szerint napjainkban is hosszútávon a túlélésért küzd. A korábban felvázolt metaforánál maradva a kihívások két fő irányból származnak. (1) Az első a vihar formájában megjelenő, a megszokottnál nagyobb mennyiségű konfliktust eredményező változások, melyek végső soron elvezethetnek a gát összeomlásához, vagy legalábbis azzal fenyegetnek, hogy a konfliktusokat reprezentáló víz szintje magasabb lesz, mint a vele szemben emelt gát, ami globális szinten az erőszak kontrollálatlan mértékű elszabadulását eredményezi. (2) A második pedig a globális gát szerkezetének vagy működésének gyengesége, amely már most elégtelenül funkcionál, úgy, hogy az első pontban felmerülő kihívások nagyjával még nem is kellett megküzdenie.

Az első ponthoz sorolhatók a klímaváltozás és az ahhoz szorosan kapcsolódó vízelosztási és élelmezési problémák. Úgy vélem, ezt ma már nem érdemes hosszan taglalni, hiszen a klímaváltozás napjainkra általánosan elfogadott tény, amely a közbeszéd része, hatását pedig a legtöbben már saját bőrükön is érezhetik. A klímaváltozás és a jövő konfliktusainak kapcsolatáról szól a *The Economist* online folyóirat „*How climate change can fuel wars*” című cikke is, mely szerint a klímaváltozás ugyan nem egyedüli oka a konfliktusoknak, azonban egy olyan plusz komponens, ami képes lehet arra, hogy a viszonylag békés viszonyokat felborítva, egyfajta utolsó cseppként a pohárban háborúhoz vezessen. Tehát hozzájárul a már meglévő konfliktusokhoz, és növeli az újak kialakulásának potenciálját, de a jelenlegi háborús helyzetek nem egyértelműen visszavezethetőek csak a klímaváltozásra. Emellett a cikk szerint a fenyegetést a polgárháborúk számának növekedése jelenti, amivel már nem feltétlenül lehet teljesen egyetérteni.⁷⁶ Véleményem szerint az aszályok, vagy ellenkezőleg, az extrém

---

⁷⁶ The Economist: How climate change can fuel wars, *The Economist*, 2019. 05. 23., <https://www.economist.com/international/2019/05/23/how-climate-change-can-fuel-wars> (Megtekintve: 2023. 10. 29.)

menyiségű csapadék, valamint a klímaváltozás egyéb, a mezőgazdaságra⁷⁷ és ivóvízellátásra gyakorolt hatása képes lehet arra, hogy államok közötti konfliktusokhoz is vezessen a jövőben. Persze az Economist által is felvetett polgárháborúk ettől még egyáltalán nem elhanyagolhatóak, mivel a globális kép tekintetében ugyanúgy erőszakkal járnának, aminek kezelése még nehezebb a jelenlegi szabályok tükrében. Elvégre például a védelmi felelősség elve nem teszi lehetővé a külső szereplők számára az erőszak alkalmazását a BT felhatalmazása nélkül,⁷⁸ mely probléma elvezet minket a jelenlegi nemzetközi erőszakkorlátozás rendszeréhez, aminek meg kellene küzdenie saját, egyre súlyosabb kihívásai mellett a jövőben várható megnövekedett konfliktus- és erőszakmenyiséggel is.

A szerkezeti problémákhoz sorolható az elszámoltathatóság (lásd Nicaragua-ügy), a megfelelő autoritás és a politikai akarat hiánya. Emellett egyre jobban kidomborodik a jelenlegi rendszer rugalmatlansága, amire véleményem szerint Molnár Dóra is rávilágít, amikor arról ír az ENSZ kapcsán, hogy a szervezet *„évek óta nem tud eleget tenni az egyre sürgetőbbé váló megújítása iránti követeléseknek. Ezek az igények az ENSZ megalakulásakor még befolyással nem rendelkező, mára azonban jelentős hatalmi potenciállal rendelkező államok részéről jelennek meg, jogosan, és ha a következő években, évtizedekben a világszervezet nem lesz képes adaptálódni a változó nemzetközi környezethez, az diszfunkcionális működéshez, súlyosabb esetben pedig akár a megszűnéséhez is vezethet.”*⁷⁹

A szervezet megújulásához szükség lenne az előbb említett politikai akaratra, azonban ennek hiányát támasztja alá az a már említett tény, hogy az ENSZ BT mindössze két államközi konfliktus során tudott eddig beavatkozni, s mindkét esetben különleges körülményeknek köszönhetően:⁸⁰ a koreai háború során szükség volt a Szovjetunió távolmaradására és arra, hogy ebben az időszakban Kína helyén Tajvan volt a BT állandó tagja.⁸¹ Kuvait felszabadítása során pedig egy a jelenlegi rendszer keretein belüli hatalmi átrendeződés volt megfigyelhető, melynek

---

⁷⁷ Carlin, David; Arshad, Maheen; Baker, Katy: Climate Risks in the Agriculture Sector, United Nations Environment Programme Finance Initiative, 2023. 03., <https://www.unepfi.org/wordpress/wp-content/uploads/2023/03/Agriculture-Sector-Risks-Briefing.pdf> (Megtekintve: 2023. 10. 29.)

⁷⁸ Szalai Anikó: A védelmi felelősség koncepciója, avagy van-e új a nap alatt?, Pro Futuro, Évf. 3 szám 1 (2013), 2013. 06. 13., <https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/7929e12e-bcf3-4973-913a-671aad0e27d7/content> (Megtekintve: 2023. 10. 29.)

⁷⁹ Molnár Dóra: Az Egyesült Nemzetek Szervezete – kollektív biztonság, 19. old., In: Molnár Anna; Marsai Viktor; Wagner Péter: Nemzetközi biztonsági szervezetek, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019

⁸⁰ Marsai Viktor – Molnár Anna – Szenes Zoltán, Bevezetés In: Molnár Anna; Marsai Viktor; Wagner Péter: Nemzetközi biztonsági szervezetek, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, 12-13 oldal.

⁸¹ Sz.n.: The United Nations in Korea, Harry S. Truman Presidential Library & Museum, <https://www.trumanlibrary.gov/education/presidential-inquiries/united-nations-korea> (Megtekintve: 2023. 10. 29.)

eredménye volt az Egyesült Államok unipoláris pillanata, amely nélkül úgy vélem, nem lehetett volna kezelni a helyzetet.⁸² Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy az átrendeződés maga is hozzájárult ahhoz, hogy Kuvait megszállása egyáltalán bekövetkezett.

Ám ha meg is volna a politikai akarat a szervezet megreformálására, az mégis hogyan válhatna működőképesse anélkül, hogy ne sértené a jelenlegi felállásból profitáló BT állandó tagok érdekeit? Úgy gondolom, ez a két feltétel olyannyira ellentmond egymásnak, hogy nem adható kielégítő válasz a kérdésre. A működőképeség egyik legnagyobb gátja – ha nem az egyetlen – a vétójog. Míg az állandó tagok érdekeit ennek további megléte garantálja, ha növeljük a nem állandó tagok létszámát – amire már egyszer volt példa –, annak semmilyen érdemi eredménye nem lenne.⁸³ Ugyanígy az állandó tagok számának növekedése sem hozna változást, sőt; ha új állandó tagokat helyeznénk a rendszerbe, azzal csak növelnénk annak a valószínűségét, hogy a BT döntésképtelen lesz a jövőben, amennyiben ezek a tagok is kapnának vétójogot. Ezen felül pedig növekedne azon szereplők száma, akik úgyszólván a törvény felett állva, kikapukhoz jutnának az erőszakalkalmazás tilalma kapcsán. Az új állandó tagok beemelése vétójog nélkül viszont a döntéshozatal kapcsán a nem állandó tagság létszámának növeléséhez hasonlóan nem vezetne sehová, maximum presztízs-pozícióként funkcionálna, ami aligha lenne kielégítő egy nagyhatalmi státuszra érdemes állam számára, tekintettel az eredeti állandó tagok fennmaradó vétójogára.

Mindebből fakadóan a jelenlegi rendszer átalakítása a mostani keretek között nem tűnik reálisnak, csak egy teljesen új rendszer létrehozása volna megoldás, ami viszont a nukleáris fegyverek megléte miatt nem lehetséges. A legutóbbi két világháború után mindkét alkalommal átalakultak a hatalmi viszonyok és újfajta nemzetközi rend jött létre, azonban ennek alapfeltétele volt, hogy egyes hatalmak elbukjanak, míg mások felemelkedhessenek. A nukleáris fegyverek, melyek Kaiser Ferenc tanár úr általam ismert megfogalmazásában „elvesztették fegyver jellegüket”, nem teszik lehetővé az igazi, a korábbi két világháborúhoz hasonló drasztikus átrendeződést, mivel kizárják, vagy legalábbis minimalizálják az atomhatalmak közötti nyílt konfrontáció valószínűségét. Amennyiben egy nukleáris hatalom vereséget szenved egy konfliktusban, az nem jelenti valódi hatalmi pozíciójának megszűnését. Vegyük csak például a Szovjetunió szétesése után Oroszországot: hatalmi szempontból az

---

⁸² Krauthammer, Charles: THE UNIPOLAR MOMENT, The Washington Post, 1990. 07. 20., <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1990/07/20/the-unipolar-moment/62867add-2fe9-493f-a0c9-4bfbalec23bd/#comments> (Megtekintve: 2023. 10. 29.)

⁸³ Sz.n.: Election of five non-permanent members of the Security Council, un.org, https://www.un.org/en/ga/62/plenary/election_sc/bkg.shtml (Megtekintve: 2023. 10. 29.)

ország komoly veszteségeket szenvedett, azonban nukleáris arzenálja megmaradt, ahogyan a BT állandó tagsága is, melyeknek köszönhetően az oroszok nem jelentéktelenedtek el.

Az atomfegyverek hipotetikus eltűnése lehetővé tenné a nagyhatalmak újbóli közvetlen konfrontációját, és ezzel egy érdemi hatalmi átrendeződést és egy új rendszer kialakulását. Sőt, véleményem szerint idővel a technológiai fejlődés hatására akár egy nemzetközi szintű hobbesi Leviathán sem lenne elképzelhetetlen. Mindez persze csupán elméleti eszmefuttatás, valódi realitása nincs a kérdésnek. Így a nukleáris fegyverek egyszerre képzik a nagyhatalmak viszonylatában az erőszak gátjának egyik legmarkánsabb elemét, és teszik lehetetlenné a nemzetközi rend megújulását az eddig megszokott módon. Ezért aztán, mivel a rendszer legkritikusabb eleme nem látszik megreformálhatónak, maga a rendszer pedig nem képes klasszikus módon összeomlani, hogy teret adjon egy újfajta felállásnak, így jóformán egy befagyott rendszerről van szó, ami – legalábbis első ránézésre – elérte lehetséges maximumát.

Konklúzió

Véleményem szerint mindent összevetve a mai nemzetközi rendszer egy állam azon korszakához hasonlatos, amikor már ugyan létezik írott jog, azonban megfelelő kényszerítő erő hiányában a szokásjog sokkal inkább meghatározóbb, ezáltal pedig felülírhatja az írott jogot. Persze az államok részéről a további háborúzás nem szokásjogi alapú, elvégre jogi meggyőződés vélhetően nincs mögötte ilyen formában. Azonban az bizonyos, hogy a szabályok megléte ellenére jelenleg nincs effektív nemzetközi korlátozás az erőszak alkalmazása kapcsán, elvégre a nagyhatalmak hatalmi potenciáljukból és a jelenlegi rendszerben betöltött különleges helyzetükből fakadóan alkalmazhatnak erőszakot anélkül, hogy komoly következményektől és elszámoltatástól kellene tartaniuk. Így tehát ugyan van írott jog, amely tiltja az erőszak alkalmazását, mely ráadásul kógens szabály, tehát érvényesülése feltétlen kellene, hogy legyen, és minden szerződést vagy szokásjogi normát, ami ezzel ellentétes, semmisnek kellene tekinteni,⁸⁴ mégis, a szabályozás létrejötte óta bekövetkezett illegális háborúk azt az érzetet keltik, mintha az államok másképpen értelmeznék az erőszak tilalmát, különös tekintettel, de nem kizárólagosan a nagyhatalmak esetében.

Mivel a nemzetközi szint főszervének reformja nem várható, ezért a jelenlegi szabályozás kapcsán a felelősség és a beavatkozás jogának esetenkénti alsóbb szintre való delegálása jelenthet némi megoldást, ami véleményem szerint történhet célzottan, vagy organikus módon az állami gyakorlat útján. Ez meglátásom szerint még beleférhetne abba a kategóriába, amikor a kógens szabályok módosítása kapcsán Csapó Zsuzsanna arról ír, hogy egy kógens norma pozitív kiterjesztése elméletileg lehetséges volna.⁸⁵ Ilyen fajta „pozitív” kiterjesztés volna, ha az ENSZ BT mellett például regionális szervezetek jönnének létre, mint mondjuk az Afrikai Unió, melyeknek keretében szintén lehetségessé válna az erőszak korlátozásának betartatása és a kollektív biztonság intézményének működtetése a régió államai között az ENSZ-től függetlenül. Természetesen ez sokkal erősebb szabályozást igényelne, és nem is biztos, hogy ilyen módon meg tudna maradni az ENSZ BT állandó tagságának mostani szintű befolyása, ami ennek az elképzelésnek a megvalósítását politikailag azonnal ellehetetlenítené. Azonban szokásjog formájában elképzelhető lehet egy ilyen újfajta megközelítés kialakulása,

---

⁸⁴ Csapó Zsuzsanna: „[...] ÉS AMELYET CSAK A NEMZETKÖZI JOGNAK AZ UGYANILYEN JELLEGŰ KÉSŐBBI SZABÁLYÁVAL LEHET MEGVÁLTOZTATNI.” AZ 1969. ÉVI BÉCSI EGYEZMÉNY ÉS A IUS COGENS MÓDOSÍTHATÓSÁGA**, Állam- és Jogtudomány - 61. évf. 1. sz. (2020.), 25-43. old., https://epa.oszk.hu/04100/04129/00027/pdf/EPA04129_allam-es_jogtudomany_2020_1_025-043.pdf (Megtekintve: 2023. 11. 01.)

⁸⁵ Uo.

amennyiben az államok továbbra sem számíthatnak hosszútávon valós védelemre az ENSZ keretein belül. Emellett a globális gátat érő jövőbeni extra konfliktusmennyiség kezelését segítheti elő az olyan szervezetek megerősítése, amelyek tevékenységükkel a konfliktusok felszámolását vagy majdani kialakulásukhoz vezető valamilyen problémát igyekeznek kezelni. Ilyen szervezet például az Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezet, melynek célja az éhezés elleni küzdelem.⁸⁶

A dolgozatban az erőszakkorlátozással kapcsolatban az általam lefektetett konfliktus- és erőszakfókuszú, a történeti áttekintés segítségével kibővített megközelítés érezhetően esettanulmányt kívánna, azonban ez a dolgozat mégsem tartalmazza ezt, mivel lévén, hogy nem vagyok egyetlen régiónak, országnak vagy specifikus konfliktusnak sem szakértője, erre nem vállalkoztam. Ezen felül jelenleg kétségesnek tartom, hogy egyáltalán lehetséges-e valóban jó, későbbi elemzések mintájául szolgáló esettanulmány elkészítése, elvégre a vallás, a kultúra és erkölcsi értékek rendkívül szubjektívek, melyek miatt nem valószínű, hogy ez a fajta megközelítés hasznosítható elemzési célra. Emellett az elmélet, illetve a köré épített magyarázat célja nem a jelen és jövő kihívásainak megoldása, pusztán azok bemutatása. Reményeim szerint ez a megközelítésmód, melyet a metafora alapján a címben megjelent gátelméletnek neveztem el, a későbbiekben felhasználhatóvá válik az erőszak korlátozásának szemléltetésére és tágabb értelmezésére.

---

⁸⁶ Sz.n.: About FAO, <https://www.fao.org/about/about-fao/en/> (Megtekintve: 2023. 11. 03.)

Forrásjegyzék:

- (Sz.n.: “The United States and Allies Provide Military and Intelligence Support to Ukraine.” American Journal of International Law, vol. 116, no. 3, 2022, pp. 646–652., <https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/united-states-and-allies-provide-military-and-intelligence-support-to-ukraine/A24F0AD8C1DDA181A56FCA1727DAFD02> (Megtekintve: 2023. 11. 09.)
- Aras, Malak: Tyrant alpha chimp killed, cannibalized in rare intra-tribe murder, The Manitoban, 2017. 02. 16., <https://themanitoban.com/2017/02/tyrant-alpha-chimp-killed-cannibalized-rare-intra-tribe-murder/30838/> (Megtekintve: 2023. 09. 16.)
- Az ENSZ Alapokmánya: <http://www.grotius.hu/doc/pub/HBJFWJ/az%20ensz%20alapokm%C3%A1nya.pdf> (Megtekintve: 2023. 05. 02.)
- Burkart Judith M., Brügger Rahel K., van Schaik Carel P.: Evolutionary Origins of Morality: Insights From Non-human Primates, Frontiers in Sociology, 2018, <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fsoc.2018.00017> (Megtekintve: 2023. 09. 04.)
- Carlin, David; Arshad, Maheen; Baker, Katy: Climate Risks in the Agriculture Sector, United Nations Environment Programme Finance Initiative, 2023. 03., <https://www.unepfi.org/wordpress/wp-content/uploads/2023/03/Agriculture-Sector-Risks-Briefing.pdf> (Megtekintve: 2023. 10. 29.)
- Csapó Zsuzsanna: „[...] ÉS AMELYET CSAK A NEMZETKÖZI JOGNAK AZ UGYANILYEN JELLEGŰ KÉSŐBBI SZABÁLYÁVAL LEHET MEGVÁLTOZTATNI.” AZ 1969. ÉVI BÉCSI EGYEZMÉNY ÉS A IUS COGENS MÓDOSÍTHATÓSÁGA**, Állam- és Jogtudomány - 61. évf. 1. sz. (2020.), 25-43. old., https://epa.oszk.hu/04100/04129/00027/pdf/EPA04129_allam-es_jogtudomany_2020_1_025-043.pdf (Megtekintve: 2023. 11. 01.)
- Gresko, Michael: In Rare Killing, Chimpanzees Cannibalize Former Leader, National Geographic, 2017. 01. 30., <https://www.nationalgeographic.com/animals/article/chimpanzees-murder-cannibalism-senegal> (Megtekintve: 2023. 09. 16.)
- Háda Béla és Tóth Péter: Regionális biztonsági tanulmányok, Nemzeti Közszerológati Egyetem - Nemzetközi Intézet, Budapest, 2014., 9-20. old., <https://tudasportal.uni->

nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/10415/Teljes%20sz%C3%B6veg%21?sequence=3&isAllowed=y (Megtekintve: 2023. 10. 14.)

- Hárs András: Az erő alkalmazása, az erőszak tilalma a nemzetközi jogban, Szegedi Tudományegyetem, Nemzetközi Jogi és Európa-jogi Tanszék, http://eta.bibl.u-szeged.hu/1432/21/EFOP343_AP6_Nemzetk%C3%B6zi%20Jog%20II_Er%C5%91_alkalmaz%C3%A1sa_Tananyag_H%C3%A1rsAndr%C3%A1s_20181126.pdf (Megtekintve: 2023. 04. 30.)
- HISTORY.COM EDITORS: Inca, History.com, 2023. 06. 12., <https://www.history.com/topics/south-america/inca> (Megtekintve: 2023. 09. 23.)
- History.com Editors: U.S. aid to Contras signed into law, HISTORY, 2020. 10. 15. <https://www.history.com/this-day-in-history/u-s-aid-to-contras-signed-into-law> (Megtekintve: 2023. 05. 06.)
- Hoebel, E. Adamson: Law-Ways of the Primitive Eskimos, Journal of Criminal Law and Criminology, Volume 3, Issue 6 March-April, Article 2, 1941, 663-683. old. <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3012&context=jclc> (Megtekintve: 2023. 09. 19.)
- John Swift: Mukden Incident, Britannica, 2022. 09. 11. <https://www.britannica.com/event/Mukden-Incident> (Megtekintve: 2023. 05. 02.)
- Julius Caesar: The Gallic Wars, Book 6, Chapter 14, Translated by W. A. McDevitte and W. S. Bohn, Massachusetts Institute of Technology, <https://classics.mit.edu/Caesar/gallic.6.6.html> (Megtekintve: 2023. 10. 09.)
- Kajtár Gábor: Az erőszak tilalma, Internetes Jogtudományi Enciklopédia, 2018. 03. 16., https://ijoten.hu/szocikk/az-eroszak-tilalma#_ftn1 (Megtekintve: 2023. 04. 30.)
- Kajtár István, Herger Csabáné: Egyetemes állam- és jogtörténet, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2014, <https://docplayer.hu/6079309-Egyetemes-allam-es-jogtortenet-kajtar-istvan-herger-csabane.html> (Megtekintve: 2023. 09. 25.)
- KATE SHAW YOSHIDA: Crime and punishment, chimpanzee-style, Ars Technica, 2012. 08. 30., <https://arstechnica.com/science/2012/08/crime-and-punishment-chimpanzee-style/> (Megtekintve: 2023. 09. 04.)
- Keeley, Lawrence H.: War Before Civilization, Oxford University Press, New York, 1996, <https://archive.org/details/warbeforecivilization/page/n21/mode/1up?view=theater> (Megtekintve: 2023. 09. 24.)

- Kende Tamás, Nagy Boldizsár, Sonnevend Pál, Valki László (SZERK.): Nemzetközi jog, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2018 <https://mersz.hu/kende-nagy-sonnevend-valki-nemzetkozi-jog-2018/> (Megtekintve: 2023. 09. 23.)
- Krauthammer, Charles: THE UNIPOLAR MOMENT, The Washington Post, 1990. 07. 20., <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1990/07/20/the-unipolar-moment/62867add-2fe9-493f-a0c9-4bfba1ec23bd/#comments> (Megtekintve: 2023. 10. 29.)
- Lobell, Steven E: "Structural Realism/Offensive and Defensive Realism.", Oxford Research Encyclopedia of International Studies, 2017. 12. 22., Oxford University Press, <https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-304> (Megtekintve: 2023. 10. 08.)
- Mariano Castillo: Nicaragua may revive \$17 billion claim against U.S., CNN, 2011. 07. 22., <http://edition.cnn.com/2011/WORLD/americas/07/21/nicaragua.us.claim/index.html> (Megtekintve: 2023. 05. 06.)
- Mezey Barna: Magyar jogtörténet, Osiris, Budapest, 2004, <https://docplayer.hu/589507-Magyar-jogtortenet-mezey-barna.html> (Megtekintve: 2023. 09. 25.)
- Michael J. Berlin: U.S. Vetoes Nicaraguan Resolution On Compliance With Court Decision, The Washington Post, 1986. 08. 01., <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1986/08/01/us-vetoes-nicaraguan-resolution-on-compliance-with-court-decision/ecdf20d6-cf3a-4761-ba23-5c49a9fa379a/> (Megtekintve: 2023. 05. 06)
- Molnár Anna; Marsai Viktor; Wagner Péter: Nemzetközi biztonsági szervezetek, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, https://tudasportal.unike.hu/xmlui/static/pdfs/web/viewer.html?file=https://tudasportal.unike.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/12673/web_PDF_Nemzetkozi_biztonsagi_szervezetek.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Megtekintve: 2023. 05. 05.)
- Morris B. Hoffman: Punishment's purpose: How humans became hardwired for justice, Reuters, 2015. 03. 20., <https://www.reuters.com/article/idUK147105701020150320> (Megtekintve: 2023. 09. 04.)

- Munro, André: "state of nature". Encyclopedia Britannica, 2023. 10. 02., <https://www.britannica.com/topic/state-of-nature-political-theory>. (Megtekintve: 2023. 10. 04.)
- Rokita, Lily: Crime & Law, The Inca Empire, <https://inca-culture-dailylife.weebly.com/crime--law.html> (Megtekintve: 2023. 09. 23.)
- Spitzer Jenő: AZ ÖNVÉDELEM ÉS A TERRORIZMUS ÜTKÖZETE: HAJLIK VAGY TÖRIK A NEMZETKÖZI JOG?, Honvédségi Szemle., 2018/2. https://honvedelem.hu/files/files/109159/hsz_2018_2_beliv_030_041.pdf (Megtekintve: 2023. 05. 06.)
- Strickland, Rennard: From Clan to Court: Development of Cherokee Law., Tennessee Historical Quarterly, vol. 31, no. 4, 1972, 316-327. old. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/42623336>. (Megtekintve: 2023. 09. 23.)
- Sz.n.: 100 éve alakult meg a Nemzetek Szövetsége, Országgyűlési Könyvtár, https://konyvtar.parlament.hu/archiv/-/asset_publisher/OTYxpZQhAHFt/content/100-%C3%A9ve-alakult-meg-a-nemzetek-sz%C3%B6vets%C3%A9ge (Megtekintve: 2023. 04. 30.)
- Sz.n.: A Briand–Kellogg-paktum 1928.08.27., Grotius, <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=BIXIEM> (Megtekintve: 2023. 05. 02.)
- Sz.n.: About FAO, <https://www.fao.org/about/about-fao/en/> (Megtekintve: 2023. 11. 03.)
- Sz.n.: Az inka csomóírás rejtélye, Múlt-kor, 2003. 11. 07., <https://mult-kor.hu/cikk.php?id=671&pIdx=1> (Megtekintve: 2023. 09. 23.)
- Sz.n.: DNA: Comparing Humans and Chimps, American Museum of Natural History, <https://www.amnh.org/exhibitions/permanent/human-origins/understanding-our-past/dna-comparing-humans-and-chimps> (Megtekintve: 2023. 09. 16.)
- Sz.n.: Egyezmény a szerződéses követelések behajtása végett igénybevett fegyveres erő alkalmazásának korlátozásáról. In: 1913. évi XLIII. törvénycikk az első két nemzetközi békeértekezleten megállapított több egyezmény és nyilatkozat becikkelyezése tárgyában, Wolters Kluwer, <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=91300043.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D37> (Megtekintve: 2023. 04. 30.)

- Sz.n.: Election of five non-permanent members of the Security Council, un.org, https://www.un.org/en/ga/62/plenary/election_sc/bkg.shtml (Megtekintve: 2023. 10. 29.)
- Sz.n.: Growth in United Nations membership, 1945-2012, EarthDirect, 2013. 02. 11., https://www.youtube.com/watch?v=XpQKoS_p8QY&ab_channel=EarthDirect (Megtekintve: 2023. 05. 02.)
- Sz.n.: Growth in United Nations membership, <https://www.un.org/en/about-us/growth-in-un-membership> (Megtekintve: 2023. 05. 02.)
- Sz.n.: Inuit/Inupiaq, MustGo.com, <https://www.mustgo.com/worldlanguages/inuit/> (Megtekintve: 2023. 09. 23.)
- Sz.n.: Kellogg-Briand Pact, Totally History, (térkép) <https://totallyhistory.com/kellogg-briand-pact/> (Megtekintve: 2023. 05. 02.)
- Sz.n.: Laws of War :Limitation of Employment of Force for Recovery of Contract Debts (Hague, II); October 18, 1907, Lillian Goldman Law Library, https://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague072.asp (Megtekintve: 2023. 04. 30.)
- Sz.n.: Security Council Approves ‘No-Fly Zone’ over Libya, Authorizing ‘All Necessary Measures’ to Protect Civilians, by Vote of 10 in Favour with 5 Abstentions, 2011. 03. 17., <https://press.un.org/en/2011/sc10200.doc.htm> (Megtekintve: 2023. 10. 04.)
- Sz.n.: The Covenant of the League of Nations, Lillian Goldman Law Library, https://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp#art1 (Megtekintve: 2023. 05. 01.)
- Sz.n.: The San Francisco Conference, <https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un/san-francisco-conference> (Megtekintve: 2023.05.02.)
- Sz.n.: The United Nations in Korea, Harry S. Truman Presidential Library & Museum, <https://www.trumanlibrary.gov/education/presidential-inquiries/united-nations-korea> (Megtekintve: 2023. 10. 29.)
- Sz.n.: Tribute and Tributary States, University of California San Diego, 2008. 07. 01., <https://pages.ucsd.edu/~dkjordan/cgi-bin/moreabout.pl?tyimuh=tribute> (Megtekintve: 2023. 11. 04.)
- Sz.n.: Uniting for Peace, General Assembly resolution 377 (V), New York, 3 November 1950, <https://legal.un.org/avl/ha/ufp/ufp.html> (Megtekintve: 2023. 11. 08.)

- Szalai Anikó: A védelmi felelősség koncepciója, avagy van-e új a nap alatt?, Pro Futuro, Évf. 3 szám 1 (2013), 2013. 06. 13.,
<https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/7929e12e-bcf3-4973-913a-671aad0e27d7/content> (Megtekintve: 2023. 10. 29.)
- Tarján M. Tamás: A Briand-Kellog-paktum aláírása, Rubicon Online,
<https://rubicon.hu/kalendarium/1928-augusztus-27-a-briand-kellog-paktum-alairasa>
(Megtekintve: 2023. 05. 02.)
- The Economist: How climate change can fuel wars, The Economist, 2019. 05. 23.,
<https://www.economist.com/international/2019/05/23/how-climate-change-can-fuel-wars> (Megtekintve: 2023. 10. 29.)
- The Editors of Encyclopaedia: "Pact of Locarno", Encyclopedia Britannica, 2022. 11. 24., <https://www.britannica.com/event/Pact-of-Locarno> (Megtekintve: 2023. 05. 02.)

Ábrajegyzék:

1. ábra Az erőszak globális gátja, illusztrálta: Szabó Tamás Bendegúz, feliratozta: Krüzsely Gergő

27